

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ)
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΥΡΓΟΥ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΩΝ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΛΙΘΙΝΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ
ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**

(Β΄ ΜΕΡΟΣ)

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΙΩΑΝΝΑ ΚΛΙΑΜΠΑ Α. Μ. 61

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΤΖΑΝΑΣ

ΠΥΡΓΟΣ 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ	4
2.1: ΝΕΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ.....	4
2.2: ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ.....	4
2.3: ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ	4
2.4. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ CROCETTA DEL MONTELLO ΣΤΗΝ VILLA ANCILOTTO.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ	17
4.1: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟ- ΓΙΩΝ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ.	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ.....	20
5.1: Η ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ.....	20
5.2.: ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.....	25
6.1: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΛΑΞΕΥΣΗ ΠΥΡΙΤΟΛΙΘΟΥ	25
6.2: ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙ- ΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ	26
6.3: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙ- ΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ.....	27
6.4: ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΩΝ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΑΙ Η ΓΝΩΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙ- ΟΛΟΓΙΑΣ	30
7.1: ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟ- ΚΤΗΣΗ ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	33

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαπραγματεύεται την επιστήμη των Μουσείων και πώς αυτή μπορεί να συνδεθεί με πειραματικές εκπαιδευτικές μεθόδους ώστε να αποκτηθεί γνώση από τις ομάδες κοινού.

Μέσα από την ενασχόληση με αντικείμενα όπως είναι ο λίθος, θα δούμε πως οι ομάδες κοινού των Μουσείων, αποκτούν πρωτόγνωρες μουσειακές εμπειρίες που ξεφεύγουν από τις συνηθισμένες μουσειακές πρακτικές.

Η περιήγηση στους μουσειακούς χώρους γίνεται πιο ευχάριστη και υπάρχει άμεση σύνδεση των συλλογών με τους επισκέπτες όταν γίνεται χρήση μουσειοσκευών.

Με την χρήση των μουσειοσκευών επιτρέπεται η μετάδοση της γνώσης πέρα από τους τοίχους του Μουσείου καθώς το μουσείο διευρύνει τους ορίζοντες του και αποκτά πιο προσωπικές σχέσεις με τους επισκέπτες του.

Γίνεται μια προσπάθεια ώστε να γίνουν κατανοητοί οι μέθοδοι που συνδέουν τις συλλογές λίθινων αντικειμένων των Μουσείων με τις ομάδες κοινού. Ποιους τρόπους θα χρησιμοποιήσει το επιστημονικό προσωπικό των Μουσείων για να προσεγγίσει το κοινό και να υπάρξει μια βιώσιμη μακροχρόνια σχέση με κάθε επισκέπτη και κάθε ομάδα κοινού.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τον καθηγητή μας κ. Χρ. Ματζάνα για την πολύτιμη βοήθεια του και την συνεργασία μας..

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται:

- i. Οι σύγχρονες μουσειολογικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την ορθή λειτουργία αλλά και για την καλύτερη προβολή των συλλογών των Μουσείων και την αξιοποίηση τους.
- ii. Αντιπαραβάλλονται οι νέες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται από μουσεία και πώς αυτές μπορούν να αποσυντονίσουν τον επισκέπτη
- iii. Ποιες είναι οι ομάδες κοινού των μουσείων, πώς μπορούμε να τις προσεγγίσουμε εφαρμόζοντας τις μαθησιακές θεωρίες καθιστώντας το μουσείο μια ευχάριστη ασχολία του ελεύθερου χρόνου και παράλληλα ως ένα κέντρο μελέτης και γνώσης
- iv. Η εφαρμογή βιωματικών μεθόδων όπως η πειραματική αρχαιολογία και πώς αυτές συμβάλλουν στην απόκτηση της εμπειρίας και της γνώσης.
- v. Πώς η πειραματική αρχαιολογία και η κατασκευή λίθινων εργαλείων θα προάγει την γνώση σε μουσειακά πλαίσια συσχετιζόμενη με εκθέσεις που περιέχουν λίθινα εργαλεία σύνολα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες το Μουσείο οδήγησε σε έμπρακτη αλλαγή της φιλοσοφίας του και της προσπάθειας του να επαναπροσδιορίσει τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό του ρόλο, ακολουθώντας τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις του 20ου αιώνα. Παρουσιάζονται οι μέθοδοι και οι τεχνικές για την απόκτηση γνώσης και εμπειρίας στα πλαίσια του Μουσείου με την βοήθεια των μουσειολογικών και των μουσειογραφικών μέσων για την επίτευξη εκπαιδευτικών βιωματικών δράσεων που αφορούν την προβολή των μουσειακών συλλογών αλλά και της ορθής λειτουργίας τους γενικότερα.

Σύμφωνα με τον σύγχρονο διευρυμένο εκπαιδευτικό ρόλο του Μουσείου, αναλύουμε την αλλαγή των πάγιων αντιλήψεων του κοινού για τα Μουσεία, με την βοήθεια νέων εκπαιδευτικών εργαλείων όπως τις βιωματικές και τις πειραματικές μεθόδους μάθησης.

Στόχος της εργασίας είναι να αναλύσει πώς τα βιώματα από την ενασχόληση με τις πειραματικές μεθόδους σε σχέση πάντα με τον μουσειακό οργανισμό θα μας οδηγήσουν σε μια πετυχημένη μουσειακή εμπειρία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

Μουσειολογία είναι η επιστήμη των μουσείων που έχει να κάνει με τη μελέτη της ιστορίας και του υποβάθρου των μουσείων, το ρόλο τους στην κοινωνία, συγκεκριμένα είναι τα συστήματα για την έρευνα, τη συντήρηση, την εκπαίδευση και οργάνωση των μουσείων, τη σχέση τους με το φυσικό περιβάλλον και την ταξινόμηση διαφορετικών ειδών μουσείων.

Υπό ευρεία έννοια η μουσειολογία ασχολείται σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο με ζητήματα προστασίας, ερμηνείας και επικοινωνίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και πραγματοποιείται η σχέση ανθρώπων και αντικειμένων. Η μουσειολογία εξετάζει το *γιατί*, *πώς* και *πότε* τα αντικείμενα αποχωρίζονται από την αρχική λειτουργία τους και διατηρούνται με βάση αξίες (αισθητικές, επετειακές, συμβολικές, κλπ) που τους έχουν αποδοθεί. Παρόλο που η μουσειολογική έρευνα υπερβαίνει τα φυσικά όρια του μουσείου, η μουσειολογία μελετά κατά κύριο λόγο τη λειτουργία του μουσείου, τις δραστηριότητές του και τον κοινωνικό ρόλο του ως αποθέτη της συλλογικής μνήμης (Απόδοση του ορισμού του ICOFOM, της Επιτροπής του ICOM για τη Μουσειολογία).

2.1 ΝΕΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ

Όρος που συνδέεται με το μεταβαλλόμενο ρόλο των μουσείων στην εκπαίδευση και την κοινωνία γενικότερα. Η νέα μουσειολογία ασχολείται περισσότερο με τις κοινωνικές και ιδεολογικές διεργασίες που διαμορφώνουν «μουσειακές δραστηριότητες» σε τομείς που υπερβαίνουν τα όρια του «παραδοσιακού» μουσείου, όπως υποτίθεται πως κάνει η «παλιά» μουσειολογία. Ο όρος σχετίζεται άμεσα με το κίνημα των οικομουσείων και των υπαίθριων μουσείων και αποδίδεται στον George-Henri Riviere.

2.2 ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ο σκοπός που εκπλήρωναν τα μουσεία κατά το παρελθόν περιοριζόταν στην πρόσκτηση, διαφύλαξη, συντήρηση, έκθεση και επιστημονική έρευνα αντικειμένων με πολιτιστική αξία. Τα αντικείμενα πίσω από τις αυστηρές βιτρίνες μέσα σε αυστηρά κτίρια αποτελούσαν πρότυπα ενός ανώτερου πολιτισμού. Από η δεκαετία του '60 και στο εξής οι κοινωνικές αλλαγές επέβαλλαν μια διαφορετική θεώρηση των μουσειακών εκθέσεων.

2.3 ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Τα μουσεία συλλέγουν και συντηρούν πρωτότυπα αντικείμενα (έργα τέχνης, αντικείμενα του υλικού πολιτισμού, δείγματα του φυσικού κόσμου) και διαθέτουν τη γνώση για αυτά στο ευρύ κοινό, κυρίως με τη διοργάνωση εκθέσεων. Τυπικά, οι εκθέσεις είναι ερμηνείες συλλογών ή τμημάτων συλλογών. Συσχετίζουν ορισμένα αντικείμενα ή έργα τέχνης με διάφορους τύπους τεκμηρίωσης (πληροφοριακές πινακίδες, λεζάντες, χάρτες, κείμενα, διοράματα, και εποπτικό υλικό γενικότερα) μέσα σε ένα συγκεκριμένο χώρο, προκειμένου να παρέχουν στους επισκέπτες μια ευχάριστη και εποικοδομητική εκπαιδευτική εμπειρία. Επίσης σύμφωνα με τα μουσειολογικά πρότυπα οι συλλογές είναι χωρισμένες σε

θεματικές ενότητες κάτι που διευκολύνει την ευχάριστη περιήγηση στον χώρο. Οι λειτουργίες μιας μουσειακής έκθεσης μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- i. Γνωστικές, καθώς δημιουργούν ένα περιβάλλον για αυτό-επιμόρφωση, μια ευκαιρία για τους επισκέπτες να διδάξουν τους εαυτούς τους με την παρουσία τους στην έκθεση.
- ii. Μαθησιακές, καθώς δημιουργούν μια συμπαγή εμπειρία που δίνει αισθητική ικανοποίηση και οδηγεί σε συναισθητικές και ηθικές ανταμοιβές.
- iii. Κοινωνικές, καθώς προσφέρουν ένα ισχυρό κέντρο για τη δημιουργία κοινωνικής ταυτότητας από τους επισκέπτες.

Το μουσείο δεν μπορεί πλέον σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί χώρος αντικειμενικής ταξινόμησης, όπου τα «αθηντικά» αντικείμενα ως αναμφισβήτητα «υλικά» γεγονότα ή αυταπόδεικτες ηθικές/υλικές αξίες μεταφέρουν τις γνώσεις και τα μηνύματα τους.

Το εκτιθέμενο περιεχόμενο των μουσείων αποκτά συνοχή μέσα από μια διαδικασία ερμηνείας. Τα μουσεία λένε ιστορίες μέσω της συλλογής, της επιλογής και της σκόπιμης έκθεσης των αντικειμένων τους σε συνδυασμό με τη χρήση οπτικών, αφηγηματικών και άλλων επεξηγήσεων. Κάθε έκθεση είναι μια πρόκληση για συγκερασμό της ιστορικής ακρίβειας, της αισθητικής απόλαυσης και των εκπαιδευτικών αξιών στα οποία το μουσείο και οι δημιουργοί του οφείλουν να στοχεύουν.

Για περισσότερα από 150 χρόνια τώρα τα αντικείμενα και το τυπωμένο κείμενο, με τη μορφή του υπομνηματισμού (λεξάντες), των καταλόγων και αργότερα των πινακίδων, αποτελούσαν το κυρίαρχο μέσο που διέθεταν τα μουσεία στις ερμηνευτικές τους προτάσεις. Πιο πρόσφατα, το κείμενο άρχισε να συμπληρώνεται με φωτογραφίες, οπτικοακουστικό υλικό και αντικείμενα όχι μόνο προς θαυμασμό πλέον, αλλά διαθέσιμα για τον επισκέπτη να ακουμπήσει, να περιεργασθεί, να χρησιμοποιήσει. Πραγματική επανάσταση όμως στον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία διαχειρίζονται και παρουσιάζουν τις συλλογές τους έχουν φέρει τα ηλεκτρονικά πολυμέσα, όπως δηλώνει και ο όρος, ο συνδυασμός κειμένων, φωτογραφιών, γραφικών, κινούμενης εικόνας, ήχου μέσα σε ηλεκτρονικά αρχεία με μεγάλες αποθηκευτικές δυνατότητες.

Ο προσδιορισμός της ιδέας μιας έκθεσης συνεπάγεται αποφάσεις για :

- i. τη χρήση (ποιοι είναι οι στόχοι της έκθεσης).
- ii. το περιεχόμενο (το είδος των αντικειμένων και ποιες ερμηνευτικές τεχνικές θα χρησιμοποιηθούν).
- iii. Το κοινό (παιδιά, ντόπιοι, τουρίστες).
- iv. την επικοινωνιακή μέθοδο (αντικείμενο-κεντρική ή ερμηνευτική).
- v. τη δομή (γραμμική ή βασισμένη στην ανακάλυψη).

2.4 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ CROCETTA DEL MONTELLO ΣΤΗΝ VILLA ANCILOTTO

Το Δημοτικό Μουσείο Crocetta del Montello, το οποίο βρίσκεται στην πανέμορφη Villa Ancillotto, προτείνει μια διδακτική προσέγγιση για την εξέλιξη του ανθρώπου την περίοδο των προϊστορικών χρόνων.

Εικόνα 1. Άποψη του κελύφους του Μουσείου

http://www.archeoveneto.it/portale/wpcontent/filemaker/stampa_scheda_estesa_inglese.php?recid=162

Το μουσείο χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη: το τμήμα παλαιοντολογίας με την έκθεση των απολιθωμάτων και το τμήμα της Ανώτερης Προϊστορικής Περιόδου όπου παρουσιάζονται ποικίλα λίθινα προϊστορικά εργαλεία και οι μέθοδοι κατασκευής τους. Επίσης χαρακτηρίζεται από μια σημαντική διδακτική προσέγγιση χάρη στις χειρωνακτικές-πειραματικές δραστηριότητες που εκτελούνται.

Στο ακόλουθο τμήμα της έκθεσης παρουσιάζεται η τεχνολογική πρόοδος που δημιούργησε ο προϊστορικός άνθρωπος και η λειτουργία των λίθινων εργαλείων στο πέρασμα των αιώνων. Για κάθε τεχνική (άμεση κρούση με αμόνι και έμμεση με κρουστήρα) υπάρχει μια επεξηγηματική εικόνα και ένα παράδειγμα με την παρουσίαση των λίθινων αντικειμένων. Στην παρούσα έκθεση θα δούμε επίσης ορισμένα υλικά, κατάλληλα για αναπαραγωγή λίθινων αντικειμένων. Στην εικόνα διακρίνονται τα υλικά, τα χρώματα, οι γραμμές αλλά και η διάταξη των αντικειμένων στο χώρο.

Η συγκεκριμένη μουσειολογική και μουσειογραφική πρόταση μας παραπέμπει σε λιτή αισθητική συνδυασμένη με φυσικά υλικά όπως ξύλο για την οροφή και για το δάπεδο. Τα χρώματα και ο φωτισμός είναι κοντά στις αποχρώσεις του λίθου που δεσπόζει στον χώρο. Ο εκθεσιακός χώρος προσφέρεται για μια ευχάριστη περιήγηση χωρίς εμπόδια και απροσπέλαστα σημεία.

Τέλος παρατηρούμε απουσία οθονών και ποικίλων τεχνολογικών μέσων στην συγκεκριμένη θεματική ενότητα, το συγκεκριμένο θέμα θα μας απασχολήσει στην συνέχεια.

Εικόνα 2. Τρόπος παρουσίασης των συλλογών με τη βοήθεια εποπτικού υλικού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Χωρίς να αποφορτίζεται από τα παραδοσιακά του καθήκοντα (έρευνα, συλλογή, τεκμηρίωση, συντήρηση, έκθεση), το σύγχρονο Μουσείο έχει επωμιστεί έναν επιπλέον ρόλο. Η επικοινωνία με τα άτομα και τις ομάδες και η επιτέλεση ευρείας σημασίας μορφωτικού έργου είναι εκ των ων ουκ άνευ όροι για την ένταξη στην πολιτισμική και κοινωνική ζωή αλλά και για την οικονομική βιωσιμότητα του. Προσφέροντας παιδεία και ψυχαγωγία, το μουσείο μπορεί να διεκδικεί μερίδιο από τον ελεύθερο χρόνο των ανθρώπων και συνεπώς από τον οικονομικό προϋπολογισμό τους, καθώς επίσης και να δικαιολογεί κρατικά κονδύλια και ιδιωτικές επιχορηγήσεις. Προτείνει πλούσιες εμπειρίες στο κοινό του, ευκαιρίες επαφής με αυθεντικά αντικείμενα, δυνατότητες για συνεργασία και για συμμετοχή σε εκδηλώσεις ψυχαγωγικού ή κοινωνικοπολιτικού χαρακτήρα. Εμβαθύνει στην κατακτημένη γνώση, προσφέροντας πολλαπλούς τρόπους αφήγησης και ερμηνείας. Αφυπνίζει βιώματα και προκαλεί ερωτήματα. Αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του κοινού. Κοινωνικοποιεί τον επισκέπτη μέσα από δράσεις και προάγει τον εθελοντισμό και την ευγενή άμιλλα.

Η μουσειακή εκπαίδευση είναι ένα πεδίο που παρουσιάζει ολοένα και περισσότερο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια. Σε αυτό βοήθησε ιδιαίτερα η στροφή στη βιωματική μάθηση, η οποία δίνει έμφαση στον ρόλο που παίζει η εμπειρία στη διαδικασία της μάθησης. Μέσω αυτής προτείνεται η αναζήτηση νοήματος και όχι η στείρα απομνημόνευση πληροφοριών: Επιδιώκεται η διανοητική και συναισθηματική κινητοποίηση του μαθητή, στοχεύοντας στην απαρτίωση της νοητικής και συγκινησιακής διεργασίας (Δεδούλη, 2002).

Επομένως, όταν μιλάμε για εκπαίδευση στα μουσεία εννοούμε:

- i. Εκπαίδευση για όλους ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία ή καταγωγή.
- ii. Εκπαίδευση σε ομάδες (σχολικές ομάδες, ενηλίκων, υπερηλίκων, ομάδες ατόμων με ειδικές ανάγκες, μεμονωμένους επισκέπτες κ.τ.λ.).
- iii. Εκπαίδευση μέσα από την έκθεση, την παρουσίαση συλλογών, τα κείμενα, την σηματοδότηση του χώρου κ.τ.λ.).
- iv. Εκπαίδευση μέσα από καταλόγους, βιβλία, ενημερωτικά έντυπα, CD-ROM, δανειστικό υλικό, βίντεο, αναπαραστάσεις.

Αρκετές έρευνες και μελέτες έχουν δείξει τη μεγάλη σημασία της μουσειακής αγωγής στην ευρύτερη εκπαίδευση και ανάπτυξη των μαθητών. Η επίσκεψη στο μουσείο γίνεται ένα συναρπαστικό εγχείρημα που εμπεριέχει το στοιχείο της προσωπικής ανακάλυψης δεν έχει να κάνει πλέον με λίστες ονομάτων και ημερομηνιών αλλά με το να μαθαίνεις να αναγνωρίζεις κατά τρόπο οπτικό και παραστατικό χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν αιώνες, χώρες και άτομα μεταξύ τους. Αυτή η παραστατική προσέγγιση στη μάθηση αποτελεί μια ξεχωριστή συνεισφορά των μουσείων και ταιριάζει σε όλες τις ηλικίες και σε όλα τα στάδια της ανάπτυξης (Αλμαλιώτη 2007).

Εξαιτίας του εκπαιδευτικού τους ρόλου τα μουσεία μπορούν να κατέχουν σημαντική θέση στις σύγχρονες κοινωνίες μάθησης. Εφόσον οι οργανισμοί μάθησης οι οποίοι παρέχουν σημαντικές δραστηριότητες για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και του μαθησιακού επιπέδου, θεωρούνται ιδιαίτερα χρήσιμα μέσα στο πλαίσιο μιας κοινωνίας μάθησης, της οποίας οι μαθησιακές ανάγκες δεν μπορούν να καλυφθούν μόνο από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, τότε συνειδητοποιούμε τη βαρύτητα του εκπαιδευτικού

ρόλου των μουσείων. Ωστόσο, η μουσειακή εκπαίδευση διαφέρει από την τυπική εκπαίδευση, καθώς χρησιμοποιεί και ασκείται με βάση το ίδιο το αντικείμενο. Πρωταρχικό περιβάλλον της είναι το μουσείο και η λογική που διέπει την εκπαίδευση είναι να χρησιμοποιεί το ίδιο το αντικείμενο και να μεταφέρει την πρόσληψη του σε άλλες εφαρμογές.

Επομένως στόχος της μουσειακής αγωγής είναι: να προκαλέσει συγκρίσεις, κρίσεις, να συμβάλλει στον σχηματισμό απόψεων, στάσεων - αξιών αισθητικών και πολιτισμικών. Για να το πετύχει αυτό, στηρίζεται στην αυθόρμητη συμμετοχή των επισκεπτών, προσπαθεί να τους ξυπνήσει νέα ενδιαφέροντα και να πλέξει τις νέες πληροφορίες με τις παλιές εμπειρίες.

Η δόμηση της προσφερόμενης γνώσης πάνω στην ήδη υπάρχουσα διευκολύνει την κατανόηση και αξιολόγηση της νέας πληροφορίας. Οι ενεργητικές μέθοδοι μάθησης (παρατήρηση, ανακάλυψη, επίλυση προβλημάτων) συμβάλλουν στην αυτοδύναμη μάθηση και συνεπώς μορφώνουν άτομα ικανά και δραστήρια. Η αντιμετώπιση των αντικειμένων ως σημεινόντων επιτρέπει τη συμμετοχή του επισκέπτη στην ερμηνευτική διαδικασία. Η διαθεματική προσέγγιση, όπου επιχειρείται, εμπλουτίζει τη γνώση, οξύνει την κρίση και αποτρέπει από το δογματισμό. Η μάθηση στο μουσείο μπορεί να έχει κοινωνικοπολιτικό περιεχόμενο, συμβάλλοντας στην οικολογική, στη διαπολιτισμική, στην αντιπολεμική ευαισθησία.

Η προσέλευση στο μουσείο και η “επικοινωνία” με τα εκθέματά του έχει συχνά το χαρακτήρα κοινωνικής συνάντησης ή εκδήλωσης (διάλογος για την αντιμετώπιση προβληματισμών, άσκηση στις δημοκρατικές αρχές λήψης αποφάσεων, αυτοέλεγχος και σεβασμός στον άλλο, χαρά της συλλογικής δημιουργίας, σύσφιξη των κοινωνικών δεσμών, συνεισφορά στο κοινό καλό κ.ά.).

Στα μαθησιακά οφέλη συγκαταλέγονται η καλλιέργεια γνωστικών (σκέψη, κρίση, γλώσσα κ.ά.), συναισθηματικών (φαντασία, ευαισθησία και ψυχοκινητικών (άσκηση των αισθήσεων, αναζήτηση και έκφραση του ωραίου κ.ά.) δεξιοτήτων (Διαμαντοπούλου 1994).

Παράλληλα, η μουσειακή αγωγή μπορεί να έχει άτυπο χαρακτήρα ή μη τυπικό χαρακτήρα. Το μουσείο λόγω του περιεχομένου του είναι φυσικό να αποτελεί χώρο άτυπης μάθησης η οποία πραγματοποιείται καθημερινά μέσα από τις δραστηριότητες του ατόμου και την κοινωνική συναναστροφή με άλλους ανθρώπους. Τέτοιου είδους δυνατότητες άτυπης μάθησης προσφέρουν τα μουσεία μέσα από:

- i. **Εκθέσεις** Το μουσείο σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους πραγματοποιεί ανά περιόδους ποικίλες εκθέσεις την επιμέλεια των οποίων αναλαμβάνουν μέλη επιστημονικού προσωπικού.
- ii. **Προβολές ταινιών ή ενημερωτικών πληροφοριών**
- iii. **Βιβλιοθήκη.** Η βιβλιοθήκη που διαθέτει το κάθε μουσείο αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα τμήματά του, φιλοξενεί πολλούς τόμους περιοδικών και βιβλίων. Τα θέματα που μπορεί να αναπτύσσει είναι ποικίλα, τις περισσότερες φορές σχετικά με τις μουσειακές συλλογές.
- iv. **Περιήγηση στις συλλογές με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας** (εικονική πραγματικότητα, πολυμέσα κ.τ.λ.).

Ο ρόλος των νέων τεχνολογιών στον επικοινωνιακό και εκπαιδευτικό ρόλο του σύγχρονου μουσείου είναι κομβικής σημασίας ως προς την προβολή των δράσεων και ως προς την αλλαγή των στάσεων απέναντι στην ίδια την έννοια του μουσείου. Το «εικονικό» ή

«ψηφιακό» ή «δικτυακό μουσείο» αποτελεί τον πιο σύγχρονο, εύκολο και μαζικό τρόπο πρόσβασης στις συλλογές και το εκπαιδευτικό υλικό των πραγματικών μουσείων και επιπλέον, την πιο απτή απόδειξη ότι το μουσειακό υλικό δεν αντιμετωπίζεται ως στατική πηγή απόλυτης γνώσης αλλά ως «καθημερινό μέσο δυναμικών, άμεσων και προσωπικών καθημερινών ερμηνειών» (Αρβανίτης, 2002).

Η εικονική περιήγηση προσφέρει στον επισκέπτη μια άμεση εικόνα των συλλογών του μουσείου και του δίνει τη δυνατότητα να προετοιμάσει καλύτερα μια μελλοντική επίσκεψη στο μουσείο.

Μια περιήγηση μπορεί να περιλαμβάνει:

- **Κατόψεις των αιθουσών του μουσείου**

Εκεί είναι σημειωμένες οι σημαντικότερες προθήκες κάθε αίθουσας, επιλεγμένα εκθέματα, ενημερωτικές λεζάντες και εισαγωγικά κείμενα.

- **Υλικό μέσω διαδικτύου**

Το μουσείο διαθέτει σε ηλεκτρονική μορφή άφθονο εκπαιδευτικό υλικό για τις μόνιμες συλλογές του. Το υλικό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από εκπαιδευτικούς όσο και από γονείς που ενδιαφέρονται να επισκεφθούν το μουσείο με τα παιδιά τους.

- **Έντυπο ενημερωτικό υλικό, καταλόγους**

Περιέχει κείμενα για τον επισκέπτη, εικόνες από τις συλλογές του μουσείου και εκπαιδευτικά παιχνίδια που δίνουν στο παιδί μαθητή την ευκαιρία να γνωρίσει διαφορετικούς πολιτισμούς.

- **Εκδόσεις**

Το εκδοτικό έργο ενός μουσείου μπορεί να χαρακτηρίζεται από ένα αριθμό από βιβλία, ηλεκτρονικές εκδόσεις (cd-rom, dvd-rom), και περιοδικά, τα οποία αποσκοπούν στην ανάδειξη των συλλογών και των ερευνητικών τμημάτων του μουσείου, με τη δημοσίευση επιστημονικών κειμένων που αναφέρονται στα αντικείμενα του, καθώς και στην καταγραφή ετήσιων πεπραγμένων του. Ταυτόχρονα όμως, η μουσειακή αγωγή μπορεί να λάβει και μη τυπικό χαρακτήρα μέσα από οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εντός και εκτός του φυσικού του χώρου. Στην κατηγορία ανήκουν:

- **Εκπαιδευτικά προγράμματα**

Τα Εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν τον πιο δημοφιλή εναλλακτικό (σε σχέση με την παραδοσιακή ξενάγηση) τρόπο επίσκεψης στα μουσεία της χώρας μας. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι «μια διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση» (Κοντογιάννη, 1996, σ.19). Είναι μια θεματική προσέγγιση του μουσείου με συγκεκριμένο χρόνο και στόχο.

Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα οργανώνεται με βάση ένα συγκεκριμένο θέμα, που έχει αντληθεί από το περιεχόμενο και τη φύση του μουσείου, προσαρμοσμένο στα ενδιαφέροντα του κοινού και στις δυνατότητες του μουσειακού χώρου, συσχετίζοντας τους σκοπούς του με το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα. Τα προγράμματα αυτά δεν στοχεύουν στον βομβαρδισμό των παιδιών με ένα τεράστιο όγκο πληροφοριών και γνώσεων, αντίθετα εστιάζονται σε ένα θέμα σχετικό με το περιεχόμενο των συγκεκριμένων συλλογών και εκθεμάτων. Γεγονός, που δυσχεραστεί πολλούς εκπαιδευτικούς, καθώς πιστεύουν ότι με την επίσκεψη τους σε ένα μουσείο τα παιδιά θα μπορέσουν να γνωρίσουν όλες τις συλλογές του.

Πιο συγκεκριμένα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων οφείλουν να ανταποκρίνονται σε ένα πλήθος γενικών στόχων οι οποίοι είναι:

- i. Η εξοικείωση του παιδιού με το χώρο του μουσείου, ώστε να επανέρχεται σε αυτόν και ως ενήλικας.
- ii. Η γνωριμία του με τους τρόπους προσέγγισης του μουσειακού υλικού, με στόχο τη δια βίου αυτόνομη εφαρμογή του.
- iii. Η γόνιμη επαφή και η μετέπειτα αξιοποίηση από το παιδί της πολιτιστικής κληρονομιάς, της επιστήμης και της τεχνολογίας, ανάπτυξη δεξιοτήτων που αφορούν στην αναζήτηση, οργάνωση, καταγραφή και μετάδοση πληροφοριών από το μουσειακό υλικό.
- iv. Η πρόκληση βιωματικής εμπειρίας, χάρη στην οποία το παιδί μαθαίνει να χρησιμοποιεί τις αισθήσεις του.
- v. Η καλλιέργεια της παρατηρητικότητας, της μνήμης και της φαντασίας.
- vi. Η απελευθέρωση της ελεύθερης έκφρασης και της δημιουργικότητας.
- vii. Η ενθάρρυνση της συνεργασίας του παιδιού με ενήλικες και άλλα παιδιά.

Οι παραπάνω σκοποί εναρμονίζονται απόλυτα με τους σκοπούς της Εκπαίδευσης ως θεσμού στη χώρα μας: «...την καλλιέργεια και αρμονική ανάπτυξη του πνεύματος και του σώματος, την ωφέλιμη χρήση των αγαθών του σύγχρονου πολιτισμού και της λαϊκής παράδοσης, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, την ανάπτυξη πνεύματος φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς της γης...» (Ν. 1566/1985, κεφ. Α', άρθρο 1ο) (Δάλκος 2000: 22) .

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα στοχεύουν κυρίως να μετατρέψουν το μουσείο σε χώρο ελκυστικό και ενδιαφέρον για τα παιδιά και να ενισχύσουν τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό του ρόλο. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις τα μουσεία δημιουργούν ειδικούς εκθεσιακούς χώρους για τους μαθητές - μικρά μουσεία μέσα στο μουσείο (Δάλκος, 2002).

Προκειμένου, όμως να εξυπηρετηθούν οι διδακτικοί στόχοι ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο σχεδιασμό του η ηλικία της ομάδας-στόχου, δηλαδή το στάδιο γνωστικής και συναισθητικής ανάπτυξης των παιδιών. Το περιεχόμενο, η δομή και τα μεθοδολογικά εργαλεία του οφείλουν να προσαρμόζονται ανάλογα με το εξελικτικό μοντέλο που εισήγαγε η Γνωστική Ψυχολογία. Κατά συνέπεια, στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, τα οποία συγγέουν το πραγματικό με το φανταστικό και βλέπουν τον κόσμο καθαρά μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες, αρμόζουν περισσότερο κιναισθητικές δραστηριότητες και συναισθηματικές προσεγγίσεις παρά γλωσσικές ασκήσεις ή ασκήσεις κριτικής επεξεργασίας δεδομένων.

Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα αποβλέπει στην εξοικείωση του νήπιου με το μουσειακό χώρο, ο οποίος είναι πολύ εντυπωσιακός γι' αυτήν την ηλικία, ώστε, μέσα από τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα της επίσκεψης, τα παιδιά να επιστρέφουν στο μουσείο και αργότερα, για να ικανοποιήσουν άλλες, πιο ώριμες ανάγκες. Στις μικρές τάξεις του Δημοτικού, τα παιδιά αρχίζουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για τον κόσμο γύρω τους, τις παραστάσεις του οποίου αντιλαμβάνονται όχι αποκλειστικά πια μέσω της αφής αλλά και μέσω μιας πιο αναπτυγμένης όρασης. Στο στάδιο αυτό, το μουσείο δίνει έμφαση στην ενθάρρυνση της παρατηρητικότητας και επίσης, στην κοινωνικοποίηση των παιδιών μέσα από δραστηριότητες ομαδικής έρευνας, ανάθεση ρόλων κ.ά. Τα προεφηβικά χρόνια είναι η εποχή της εξερεύνησης

του κόσμου και της ανακάλυψης των δομών του, καθώς τα παιδιά χαίρονται να λύνουν μυστήρια, να μαθαίνουν τεχνικές, να επεμβαίνουν στο περιβάλλον τους. Χαρακτηριστικά, τέλος, της εφηβείας είναι η αφηρημένη σκέψη, η κριτική ικανότητα, η χρήση του λόγου ως κύριου εκφραστικού μέσου, η επιφυλακτικότητα απέναντι σε άλλους, ο ιδεαλισμός.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι η μάθηση είναι δυνατή σε κάθε ηλικία, με την προϋπόθεση ότι το άτομο είναι πνευματικά και συναισθηματικά ώριμο για να αφομοιώσει και να αξιοποιήσει το περιεχόμενο της. «Η προσαρμογή του μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της κάθε ηλικίας παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο υπερβολικής δυσκολίας για κατανόηση (μαθαίνουμε, όταν καταλαβαίνουμε) και τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης (μαθαίνουμε, όταν δίνονται ερεθίσματα για νέα γνώση), που προκαλούν αντιδράσεις εκ μέρους των παιδιών» (Δάλκος 2000: 68).

Βασικό στοιχείο διαφοροποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων από την παραδοσιακή ξενάγηση-αφήγηση στο μουσειακό χώρο, αποτελεί η θεματική τους αυτοτέλεια. Οι διδακτικοί στόχοι των προγραμμάτων εξυπηρετούνται ευκολότερα, όταν ο επισκέπτης και ειδικά ο μαθητής έρχεται σε επαφή με μουσειακό υλικό, το οποίο έχει οργανωθεί σε σύνολα με νοηματική συνοχή και σύνδεση. Με σαφή θεματικό πυρήνα υπάρχει και γνωστικός προσανατολισμός. «Η προσοχή δε διαχέεται σε ανεξέλεγκτο όγκο πληροφόρησης, με αποτέλεσμα την κόπωση και την ανία, όπως συμβαίνει κατά την παραδοσιακή ξενάγηση, αλλά συγκεντρώνεται στη διερεύνηση μιας συγκεκριμένης προβληματικής. Η οριοθέτηση της θεματικής ενός εκπαιδευτικού προγράμματος επιτρέπει τη σύνδεση της προηγούμενης με τη νέα γνώση, την εμπέδωση και τον εμπλουτισμό τους, τους κριτικούς διεπιστημονικούς χειρισμούς, το σχεδιασμό δημιουργικών δραστηριοτήτων» (Κουρεμένος, 1999).

Με τους παραπάνω τρόπους, τα παιδιά συμμετέχουν πραγματικά στο πρόγραμμα και μάλιστα με την πεποίθηση ότι τα ίδια κατευθύνουν τη μαθησιακή διαδικασία. Άλλωστε, η δυνατότητα διερεύνησης μιας νέας κάθε φορά θεματικής ενότητας μπορεί να αποδειχθεί ισχυρότατο κίνητρο για την επιστροφή των παιδιών στο μουσείο, ενώ αντίθετα η λογική του να δούμε λίγο από όλα' εξαντλεί με μιας το ενδιαφέρον, χωρίς να έχει προσφέρει ούτε στη δόμηση της γνώσης ούτε στις συναισθηματικές ανάγκες των μαθητών και, επιπλέον, δεν αφήνει χρόνο για προβληματισμό και διάλογο ή για δημιουργικές δράσεις.

Ωστόσο, το μουσείο με την εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δεν στοχεύει να υποκαταστήσει τη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία και τον εκπαιδευτικό. Αντίθετα, δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να εκμεταλλευτούν τα θέματα που παρουσιάζονται στις μουσειακές εκθέσεις και να τα αξιοποιούν κατάλληλα, σύμφωνα με τις δικές τους επιδιώξεις. Σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), τα μουσεία με την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων «επιδιώκουν να μεταβάλλουν την επίσκεψη στο μουσειακό χώρο σε ευχάριστη εμπειρία, να δημιουργήσουν προϋποθέσεις για κριτική παρατήρηση και κατανόηση των εκθεμάτων, να γνωρίσουν στο κοινό τρόπους παρατήρησης, να προκαλέσουν το ενδιαφέρον όχι μόνο για το έκθεμα αλλά και για το χρόνο και το χώρο από όπου προήλθε» (Κοντογιάννη, 1996).

Θα τολμούσαμε να πούμε, ότι μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανατρέπεται η αντίληψη που παρουσιάζει το μουσείο ως χώρο απρόσιτο, απωθητικό και αναδεικνύεται ο πραγματικός του χαρακτήρας ως χώρος ανοιχτός, ευχάριστος και δημιουργικός. Ιδιαίτερα για τα παιδιά, αναφέρει το ICOM, πολλά μουσεία έχουν γίνει ένας οικείος χώρος, έχουν ζωντανέψει, για να μπορέσει το παιδί να συνδέσει το παρελθόν με το μέλλον και να αισθανθεί την αδιάκοπη συνέχεια του πολιτισμού. Το παιχνίδι, οι κατασκευές, οι ποικίλες εκδηλώσεις και τα εργαστήρια κερδίζουν το ενδιαφέρον του παιδιού, μετατρέποντας τη διαδικασία της μάθησης σε μια ευχάριστη ενασχόληση. Ενώ ταυτόχρονα, η αυτοτέλεια του κάθε

προγράμματος αφήνει ανοιχτή την πύλη του μουσείου για πολλές επισκέψεις στο μέλλον με διαφορετικό στόχο. Στις μέρες μας, φαίνεται ότι αυξάνεται το ενδιαφέρον για τη συμμετοχή σε τέτοια προγράμματα.

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να ενταχτούν:

- i. Επισκέψεις
- ii. Ξεναγήσεις
- iii. Δραματοποίηση

Πρόκειται για βιωματική προσέγγιση των εκθεμάτων μέσα από αναπαραστάσεις στις οποίες συμμετέχουν ηθοποιοί. Η πρακτική αυτή είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη σε μουσεία του εξωτερικού. Εφαρμογή της πειραματικής αρχαιολογίας μέσω εκπαιδευτικών δράσεων στα πλαίσια του Μουσείου. Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων (εκθέσεων με έργα παιδιών που συμμετείχαν σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα).

- iv. Εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης .
- v. Επιμορφωτικά σεμινάρια για εκπαιδευτικούς, φοιτητές, μουσειοπαιδαγωγούς, γονείς κ.τ.λ.
- vi. Επίσκεψη στους μέχρι πρότινος κλειστούς χώρους του μουσείου (αποθήκες, εργαστήρια συντήρησης κ.τ.λ.)

Εξίσου όμως σημαντικές και ποικίλες είναι οι δραστηριότητες που μπορεί να αναπτύξει το μουσείο και εκτός τους φυσικούς του χώρους, προκειμένου να εκπαιδεύσει και να προσελκύσει ανθρώπους που συνήθως δεν επισκέπτονται το μουσείο λόγω φυσικών ή κοινωνικών περιορισμών. Σε αυτήν την κατηγορία εντάσσονται:

- **Εργαστήρια - εκπαιδευτικά προγράμματα σε εναλλακτικούς μη μουσειακούς χώρους** (εμπορικά κέντρα, νοσοκομεία, φυλακές, οίκους ευγηρίας, ύπαιθρο, αρχαιολογικούς χώρους).
- **Δανειστικό Υλικό: Μουσειοσκευές & Εκπαιδευτικοί Φάκελοι**

Η εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τις συλλογές του Μουσείου, αλλά και τον τρόπο λειτουργίας των προγραμμάτων, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δανειστούν υλικό από το Μουσείο για να προετοιμάσουν οι ίδιοι την επίσκεψη των μαθητών ή να χρησιμοποιήσουν το υλικό μέσα στην τάξη. Για το δανεισμό υλικού, οι ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί μπορούν να επικοινωνούν με το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του εκάστοτε μουσείου.

Τι είναι οι μουσειοσκευές:

Όταν δεν «πάει το σχολείο στο μουσείο», τότε «πάει το μουσείο στο σχολείο». Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των μουσειοσκευών. Οι Μουσειοσκευές είναι «μικρές βαλίτσες, που παρέχουν τα μουσεία στα σχολικά ιδρύματα, και που με πρωτότυπο και δημιουργικό τρόπο καταφέρνουν να ερεθίσουν τη φαντασία του κοινού τους, να ταξιδέψουν μαζί σε χρόνους μακρινούς και να γνωρίσουν λεπτομέρειες από διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας» (Μαγκαφά, 1993).

Οι μουσειοσκευές δεν είναι τίποτα άλλο παρά βαλίτσες που ταξιδεύουν από σχολείο σε σχολείο και φέρνουν κοντά στα παιδιά υλικό σχετικό με κάποιο συγκεκριμένο θέμα. Το θέμα αυτό αναπτύσσεται με κατατοπιστικά κείμενα, διαφάνειες, φωτογραφίες, αντίγραφα

εκθεμάτων ή πρωτότυπα αντικείμενα, προτάσεις για εκπαιδευτικές δραστηριότητες και κατασκευές.

Αρκετά Μουσεία δίνουν την ευκαιρία σε εκπαιδευτικά ιδρύματα να έρθουν σε επαφή, να γνωρίσουν τις συλλογές και το περιεχόμενο τους μέσα από την χρήση μουσειοσκευών. Οι μουσειοσκευές είναι ένας τύπος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που στοχεύουν να μειώσουν την «απόσταση» μεταξύ σχολείου και μουσείου. Είναι σχεδιασμένες σύμφωνα με τις βασικές αρχές και τους στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του κάθε μουσείου, καλύπτοντας διάφορα θέματα, με την εφαρμογή κατάλληλα διαμορφωμένων δραστηριοτήτων. Περιέχουν ποικιλία αντικειμένων και θεμάτων που αφορούν στο περιεχόμενο του μουσείου από το οποίο προέρχονται, περιλαμβάνουν πρώτες ύλες που οι μαθητές κατεργάζονται στη διάρκεια της παρουσίας τους, διαφάνειες, οπτικοακουστικό υλικό, ενημερωτικά φυλλάδια για τον εκπαιδευτικό και προτάσεις για δημιουργική εργασία στη τάξη, μέσα από τις οποίες γίνεται αφομοίωση των γνώσεων που αποκτήθηκαν.

Η κάθε μουσειοσκευή «έχει αυτονομία και αυτοτέλεια, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως προετοιμασία της τάξης, για την επίσκεψη στο μουσείο» (Μαγκαφά 1993). Παράλληλα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στον χώρο του Μουσείου με την επίβλεψη των εκπαιδευτικών αλλά και των μουσειοπαιδαγωγών ώστε να τηρηθούν όλες οι διαδικασίες ασφαλείας των παιδιών. Ακόμη για να γίνεται πάντα ορθή χρήση των μουσειοσκευών για την μετέπειτα χρήση στο σχολείο πρέπει να υπάρχει και η κατάλληλη ενημέρωση. Όπως στην περίπτωση κατασκευής λίθινων προϊστορικών εργαλείων χρειάζεται η καθοδήγηση από έμπειρους τεχνίτες και μουσειοπαιδαγωγούς για την αποφυγή λανθασμένης χρήσης της μουσειοσκευής είτε τραυματισμούς.

Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές θα ξέρουν τι θα παρατηρήσουν στο μουσείο και πως θα κινηθούν μέσα στο χώρο, θα δουν τα αντικείμενα μέσα από μια άλλη οπτική και τελικά θα δεχτούν το μουσείο ως χώρο ψυχαγωγίας και αισθητικής απόλαυσης. Σε αυτό το σημείο ο εκπαιδευτικός καλείται «να μελετήσει ότι έχει σχέση με το συγκεκριμένο θέμα - στοιχεία της εποχής μέσα στην οποία εντάσσεται, να οργανώσει και να σχεδιάσει δραστηριότητες κατάλληλα προσαρμοσμένες στο χώρο, στο χρόνο και στα συγκεκριμένα παιδιά» (Κολιόπουλος 2004). Η ίδια η μουσειοσκευή, λόγω της αφαιρετικής της ιδιότητας μπορεί να απευθυνθεί σε κάθε σχολική ηλικία, από το Νηπιαγωγείο μέχρι το Λύκειο με τις κατάλληλες πάντα τροποποιήσεις για την εκάστοτε ηλικία.

Η επεξεργασία και η γνωριμία των παιδιών με το περιεχόμενο της μουσειοσκευής αποτελεί μια μοναδική εμπειρία, καθώς μπορούν να δουν και να αγγίξουν τα διάφορα αντικείμενα, να τα περιεργαστούν και να τα μελετήσουν. Η αφή η όσφρηση η γεύση είναι αισθήσεις που τα παιδιά θα χρησιμοποιήσουν με την ενασχόληση τους με την μουσειοσκευή. Μέσα από την ενασχόληση τους με αντικείμενα τα παιδιά θα αποκτήσουν βιώματα που θα τα οδηγήσουν στην γνώση που είναι και ο στόχος των Μουσείων.

Όταν μιλάμε για φυσικά υλικά όπως είναι ο λίθος που στα περισσότερα παιδιά είναι γνωστός θα περιεργαστούν με ζήλο την μουσειοσκευή τους, θα νιώσουν την θερμοκρασία του και αμέσως θα τους γεννηθούν πρωτόγονα ένστικτα για την ενασχόληση τους με αυτό το φυσικό υλικό. Αν δώσουμε σε ένα παιδί ένα οποιοδήποτε αντικείμενο αυτό αμέσως θα περιεργαστεί το σχήμα, το μέγεθος του, το χρώμα του πιθανόν και να το γευτεί. Φυσικά ανάλογα με την ηλικία γίνονται και οι κατάλληλες τροποποιήσεις στην μουσειοσκευή και στις τεχνικές που θα ακολουθηθούν από το κάθε παιδί ή από την κάθε ομάδα.

Η τάξη μεταβάλλεται σε πεδίο δημιουργίας: παιχνίδια, χειροτεχνίες, σκετς αυτοσχέδια που οι μαθητές παροτρύνονται να παρουσιάσουν μέσα από την έμπνευση της στιγμής, αυθόρμητα και αβίαστα. Έτσι οι μουσειοσκευές γίνονται και μέσο αισθητικής αγωγής και

εικαστικής παιδείας. Παράλληλα, γίνεται φανερό ότι η μελέτη και η επεξεργασία μιας μουσειοσκευής μπορεί να υποστηρίξει εποπτικά και τη διδασκαλία πολλών μαθημάτων, όπως της Ιστορίας, των Αρχαίων Ελληνικών και ακόμα κάποιων θεματικών ενοτήτων που πιθανόν να διαλέξει ένα σχολείο να εκπονήσει. Κυρίως τα κεφάλαια της τέχνης, στο μάθημα της ιστορίας, που η προσέγγιση του μέσα από τα σχολικά βιβλία είναι μια ανιαρή διαδικασία, με τη χρήση της μουσειοσκευής μετατρέπεται σε μια ελκυστική και ευχάριστη εμπειρία (Δάλκος 2000 & 2002). «Και είναι αυτά τα οπτικά και απτικά ερεθίσματα πολύ σημαντικά για να δημιουργηθεί ισχυρό συγκινησιακό κίνητρο που θα οδηγήσει τελικά στη βιωματική γνώση και στη μάθηση» (Μαγκαφά, 1993).

Τι είναι εκπαιδευτικοί φάκελοι:

Οι εκπαιδευτικοί φάκελοι περιέχουν βοηθητικό υλικό για τον μαθητή και αναφέρονται σε διαφορετικά θέματα που συνδέονται κάποιες φορές με την σχολική ύλη αλλά και με υλικό που αφορά την θεματική του Μουσείου ή της συλλογής. Τα θέματα των φακέλων αφορούν τόσο στις μόνιμες συλλογές όσο και στις περιοδικές εκθέσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο. Απευθύνονται στους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να δανειστούν υλικό για να προετοιμάσουν οι ίδιοι την επίσκεψη των μαθητών στο μουσείο ή για να το χρησιμοποιήσουν ως εποπτικό υλικό στην τάξη αλλά ακόμη και να τα έχουν τα παιδιά μαζί τους σε μία επίσκεψη στο μουσείο είτε μόνα τους είτε με την σχολική ομάδα.

Τι είναι μουσειολεωφορεία :

Τα μουσειολεωφορεία αποτελούν κινητές εκθέσεις αυθεντικών αντικειμένων και αντιγράφων τους από τις συλλογές ενός μουσείου.

- **Επαφή με τοπικά και εθνικά μέσα ενημέρωσης**
- **Συνεργασία με διάφορες κοινωνικές ομάδες για την οργάνωση πρωτότυπων πολιτιστικών δράσεων.**

Με τη συνδρομή των κατά τόπους κοινοτικών μουσείων, μπορούν να συσταθούν σχολικά μουσεία, χώροι στέγασης και προβολής εκπαιδευτικών ή ιστορικών κειμηλίων. Οι εκπαιδευτικές αυτές δραστηριότητες ενός μουσείου διαφοροποιούνται και ως προς το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Κατά αυτόν τον τρόπο διαμορφώνονται τρεις βασικές κατηγορίες:

α. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για σχολικές μονάδες

Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην εξοικείωση των παιδιών από μικρή ηλικία με το χώρο του μουσείου και στην σταδιακή διαμόρφωση ενός ώριμου κοινού που θα έχει κατανοήσει τα οφέλη του μουσείου και θα αποτελεί τακτικό επισκέπτη του. Για να χαρακτηριστεί μια εκπαιδευτική δραστηριότητα επιτυχή, χρειάζεται κατά τη διάρκεια της οργάνωσης τους να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μαθητικού κοινού και του σχολικού προγράμματος μέσα από τη συνεργασία μουσειοπαιδαγωγών και εκπαιδευτικών.

β. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για οικογένειες

Πρόκειται για εκπαιδευτικές προσφορές του μουσείου σε οικογένειες ή γενικότερα σε ομάδες που αποτελούνται από ενήλικους και παιδιά.

γ. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για ενήλικους

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται μόνο σε ενήλικους, οι οποίοι αποτελούν σημαντικό ποσοστό των επισκεπτών του μουσείου με ιδιαίτερα μαθησιακά χαρακτηριστικά.

δ. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για ειδικές ομάδες κοινού

Οι ειδικές ομάδες αφορούν ΑΜΕΑ και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες.

Οι παραπάνω δραστηριότητες εφαρμόζονται από το εκάστοτε μουσείο η συλλογή αναλογιζόμενοι τις ανάγκες για μάθηση της εκάστοτε ομάδας αλλά και τις μαθησιακές δυσκολίες αυτής.

Η καθοδήγηση σε μία πιθανή έρευνα κοινού μπορεί να γίνει από κατάλληλους επιστήμονες όπως μουσειολόγους, μουσειοπαιδαγωγούς, αρχαιολόγους και εκπαιδευτικούς ώστε να έχουμε αξιολογήσιμα αποτελέσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Η χρήση των νέων τεχνολογιών από τα Μουσεία, φαίνεται ότι ανοίγει εντελώς νέους δρόμους επικοινωνίας και μάθησης, προσφέροντας νέες δυνατότητες, όπως είναι η καταγραφή και τεκμηρίωση, συντήρηση και ασφάλεια του μουσειακού υλικού, η μελέτη και η οργάνωση εκθέσεων, δίνοντας στους επιμελητές της έκθεσης «περισσότερες επιλογές προσέγγισης των επισκεπτών του Μουσείου» (Γκαζή & Νικηφορίδου 2008: 387), η οργάνωση εκδόσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και η εξυπηρέτηση ερευνητών, η επικοινωνία και ενημέρωση του ευρύτερου κοινού και ο συνδυασμός εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας.

Η μουσειακή εκπαίδευση με τη χρήση νέων τεχνολογιών κερδίζει έδαφος και στην Ελλάδα, με διδακτικές προτάσεις που προσπαθούν να συμβαδίσουν με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών, ώστε να έχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Παρακάτω θα μάθουμε για τις νέες τεχνολογίες και πως αυτές συμβάλλουν στην μάθηση που επιτυγχάνεται στον χώρο του Μουσείου. Θα εξετάσουμε πως αυτές επίσης βοηθούν στην ενημέρωση του κοινού για την συμμετοχή σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα την πειραματική αρχαιολογία επίσης πως αυτές συμβάλλουν στην μάθηση και στην βιωματική μουσειακή εμπειρία.

- **Ιστοσελίδες**

Αρχικά, οι ιστοσελίδες των Μουσείων ήταν προκατασκευασμένες και απευθύνονταν σε απομακρυσμένο κοινό που αναζητούσε γενικές πληροφορίες για το Μουσείο, ενώ στην εξέλιξη τους ξεκίνησαν να «εκμεταλλεύονται τη δυνατότητα του διαδικτύου για διαδραστικότητα και αναμετάδοση» (Meriman 2004: 96). «Τα μεγάλα Μουσεία, επενδύουν ισχυρά σε αυτό το μέσο επικοινωνιακής πρακτικής, χρησιμοποιώντας το συχνά, όχι μόνο πλέον ως μέσο μετάδοσης πρακτικών πληροφοριών ή κοινοποίησης των συλλογών και ποικίλων δραστηριοτήτων τους, αλλά και ως μέσο δημοσίευσης των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων, υλοποιώντας την από απόσταση εκπαίδευση» (Μυρογιάννη 2011: 164).

Παραδείγματος χάρη η ιστοσελίδα ενός μουσείου από το εξωτερικό μας παραθέτει φωτογραφικό υλικό του Μουσείου, συλλογές λίθινων προϊστορικών εργαλείων.

The Upper Galilee Museum of Prehistory: <http://theprehistoricmanmuseum.blogspot.gr/>

ΝΤΙΚΙΛΙΤΑΣ-ΦΙΛΙΠΠΟΙ ΕΛΛΑΔΑ:

http://www.dikilitash.fr/content_gr/recherche/archeo_exp.htm. Τελευταία επίσκεψη 25/11/2013

- **Πολυμέσα**

Τα πολυμέσα συνδυάζουν ήχο, εικόνα και κείμενο σε μία εφαρμογή. Για παράδειγμα έχουμε έναν πίνακα που παρουσιάζει την εξέλιξη του ανθρώπου χρονολογικά ή την τυπολογία των εργαλείων χρονολογικά. Έναν τέτοιο πίνακα μπορούμε να τον κάνουμε διαδραστικό, πατώντας για παράδειγμα πάνω σε ένα εικονίδιο αυτό να μας εμφανίζει κείμενο ή και ήχο ταυτόχρονα. Μια τέτοια εφαρμογή μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε στην ιστοσελίδα είτε στον εκθεσιακό χώρο ως εποπτικό υλικό.

- **Βίντεο**

Στην μουσειακή πρακτική που θα ακολουθήσουμε είναι πολύ χρήσιμη η συμβολή των βίντεο ώστε να γίνουν κατανοητές οι γωνίες κρούσης και τεχνικές κατεργασίας του λίθου.

- **Εικονική πραγματικότητα, βίντεοπαιχνίδια.**

Κάποια μουσεία έχουν εφαρμόσει εκπαιδευτικά προγράμματα εικονικής πραγματικότητας που ουσιαστικά σε εισάγουν στο περιβάλλον της περιόδου για την οποία μιλάμε, εισβάλλει ο επισκέπτης ουσιαστικά στο προϊστορικό περιβάλλον της έκθεσης. Αυτό επιτυγχάνεται με κάποια γυαλιά που φοράει ο επισκέπτης ώστε να έχει τρισδιάστατη θέαση, ίσως και να έρχεται καταπάνω του ένα ελάφι το νιώθει γιατί ακούει τους θορύβους μάλλον θα πρέπει να πετάξει το δόρυ με την μυτερή αιχμή που ο ίδιος δημιούργησε πριν από λίγα λεπτά!

4.1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ.

Έρευνες στον μουσειακό χώρο έχουν δείξει ότι η επίδραση αυτών των εφαρμογών είναι καθοριστική και κάποιες φορές δραματική, αποσπώντας συχνά την προσοχή των επισκεπτών από το ίδιο το έκθεμα. Η παρουσία ηλεκτρονικών εφαρμογών στις εκθέσεις επηρεάζει την όλη ατμόσφαιρα και συμπεριφορά των επισκεπτών ακόμα και όταν αυτές δεν χρησιμοποιούνται από όλους. μέσα «πρέπει να λειτουργούν υποστηρικτικά και να μην προβάλλονται εις βάρος των ίδιων των συλλογών, γιατί στις ακραίες περιπτώσεις που τα πολυμέσα χρησιμοποιούνται καταχρηστικά και δεν συνυπάρχουν αρμονικά με τις συλλογές, μπορούν να προκαλέσουν σύγχυση και ψευδαισθήσεις στο κοινό» (Σάλλη, 2006) .

Τα νέα μέσα προσφέρουν αναμφίβολα πολλαπλές δημιουργικές δυνατότητες για να συμπληρώσουν το κοινωνικό, ιστορικό και ιδεολογικό υπόβαθρο των εκθεμάτων και να τονίσουν τις βασικές ιδέες που κρύβονται πίσω από αυτά, απευθυνόμενα σε όλες μας τις αισθήσεις.

Η είσοδος της πληροφορικής σε όλους τους χώρους της κοινωνίας, οδήγησε κάποιες φορές τα μουσεία στην τυφλή υιοθέτηση τεχνολογικών εφαρμογών, χωρίς να εξετάζουν πρώτα αν αυτές όντως υπηρετούν τους σκοπούς του οργανισμού τους. Οι εφαρμογές νέων τεχνολογιών έχουν γίνει ένας από τους βασικούς τρόπους για να υποδηλώσουν οι πολιτισμικοί οργανισμοί ότι είναι μοντέρνοι και ανοιχτοί στις νέες επιταγές της κοινωνίας, αλλά σε αυτήν τους την προσπάθεια κάποιες φορές ξεχνούν το πιο σημαντικό, που είναι οι ανάγκες των επισκεπτών τους και κατά πόσο αυτές υπηρετούνται ικανοποιητικά από τα νέα ψηφιακά εργαλεία.

Πολλές έρευνες σε αυτόν το χώρο έχουν δείξει ότι η επίδραση αυτών των εφαρμογών είναι καθοριστική και κάποιες φορές δραματική, αποσπώντας συχνά την προσοχή των επισκεπτών από το ίδιο το έκθεμα.

Η παρουσία ηλεκτρονικών εφαρμογών στις εκθέσεις επηρεάζει την όλη ατμόσφαιρα και συμπεριφορά των επισκεπτών ακόμα και όταν αυτές δεν χρησιμοποιούνται από όλους. Τα νέα μέσα προσφέρουν αναμφίβολα πολλαπλές δημιουργικές δυνατότητες για να συμπληρώσουν το κοινωνικό, ιστορικό και ιδεολογικό υπόβαθρο των εκθεμάτων και να τονίσουν τις βασικές ιδέες που κρύβονται πίσω από αυτά, απευθυνόμενα σε όλες μας τις αισθήσεις. Όμως δυστυχώς, η μέχρι τώρα εμπειρία έχει δείξει ότι αυτό το δυναμικό μένει συχνά ανεκπλήρωτο, καθώς η σχέση εικονικού και πραγματικού απαιτεί λεπτές ισορροπίες και μελετημένους χειρισμούς για να στηρίξει ουσιαστικά την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και την επικοινωνία με το τρίτο σκέλος της τριγωνικής αυτής σχέσης: του επισκέπτη, καταναλωτή, χρήστη των πολιτισμικών εμπειριών, ο οποίος με τη σειρά του, φέρνει τα δικά

του ενδιαφέροντα, προτιμήσεις, και γνώσεις.

Σε πολλές περιπτώσεις γίνεται επιπόλαιη χρήση εντυπωσιακών τεχνολογικών ευρημάτων και πολύπλοκων προγραμματιστικών επιλογών που δεν συνοδεύονται από αντίστοιχο περιεχόμενο και καταλήγουν σε ρηχές και επιφανειακές εφαρμογές. Άλλες πάλι φορές, η ελλιπής διαστρωμάτωση της πληροφορίας κουράζει το χρήστη και αποσπά την προσοχή του από τα αληθινά αντικείμενα, αντί να στηρίζει συμπληρωματικά την έκθεση. Έτσι μέχρι στιγμής δεν συναντάμε συχνά αρμονική σχέση μεταξύ εικονικών και πραγματικών αντικειμένων, ιδιαίτερα όταν αυτά συνυπάρχουν δίπλα-δίπλα σε εκθέσεις, και επισκεπτών. Ένα άλλο ζήτημα που τίθουν οι εφαρμογές της πληροφορικής στο χώρο του πολιτισμού έχει να κάνει με θέματα οικονομικά και πολιτικά. Το κινήγι της χρηματοδότησης για τα νέα έξοδα που απαιτεί η πληροφορική (σε μηχανήματα, λογισμικό, εγκαταστάσεις, συντήρηση, κλπ) οδήγησε σε ορισμένες περιπτώσεις, τη συμμετοχή πολιτισμικών οργανισμών σε προγράμματα ανάπτυξης και τεχνολογίας όπως αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έδιναν έμφαση στον πειραματισμό με τεχνολογίες αιχμής και όχι αναγκαστικά στις προτεραιότητες του πολιτισμικού χώρου (Οικονόμου, 2003).

Έτσι, κάποια μουσεία αλλά και άλλοι πολιτιστικοί οργανισμοί βρέθηκαν να κυνηγάνε λύσεις σε νέα τεχνολογικά προβλήματα ή να πειραματίζονται με ακριβά και σπάνια μηχανήματα, χωρίς να έχουν πρώτα συμπληρώσει βασικά κενά στην τεκμηρίωση και την οργάνωση των συλλογών τους.

Βέβαια, παρά τα σημαντικά προβλήματα, αυτός ο πειραματισμός, ακόμα και όταν δεν βοηθούσε στη σωστή ιεράρχηση των αναγκών των μουσείων, οδήγησε σε κάποιες περιπτώσεις σε ενδιαφέρουσες εφαρμογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

Η σύνδεση του Μουσείου με το σχολείο, όπως εξετάστηκε παραπάνω, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων, ώστε να εξελιχθούν οι ιδέες των μαθητών για τα Μουσεία και να γίνουν γόνιμοι επισκέπτες, όχι μόνο στο πλαίσιο σχολικών-εκπαιδευτικών επισκέψεων (επισκέψεις που είναι συνήθως και υποχρεωτικές), αλλά και ατομικών ή οικογενειακών.

Διευρύνοντας αυτή τη σκέψη, βασικός στόχος για τα Μουσεία, ως ιδρύματα που φροντίζουν για τη βιωσιμότητα τους, μπορεί να είναι η πρόκληση θετικών εντυπώσεων και κινήτρων στο κοινό τους.

Για το σκοπό αυτό, τις τελευταίες δεκαετίες πραγματοποιούνται έρευνες διεθνώς που αφορούν τους λόγους επίσκεψης στα Μουσεία αλλά και τους λόγους αποχής μέρους του κοινού από αυτά.

Βασική για την κατεύθυνση αυτή, φαίνεται να είναι η παρατήρηση του (Merriman 1991), που διαπιστώνει ότι παρόλο που τα Μουσεία θεωρούνται ανοικτά εκπαιδευτικά ιδρύματα, η πρόσβαση σε αυτά από όλους δεν έχει ακόμα επιτευχθεί, διαπίστωση και της (Hooper-Greenhill, 1994), που αποτέλεσε και έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση της «ταυτότητας» της μουσειακής επίσκεψης.

Τα Μουσεία λοιπόν προσπαθούν να μάθουν περισσότερα για τους επισκέπτες τους. Η εκτίμηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των διαφόρων ερευνών, αποδεικνύουν την υπεύθυνη στάση του Μουσείου απέναντι στο κοινό του, δίνοντας σημαντικές πληροφορίες και αναφορές για την πρόοδο, αξιολόγηση και αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος (Hicks 1996). Οι έρευνες αυτές (visitor studies), γνώρισαν ραγδαία αύξηση από τη δεκαετία του '80 και μετά, και εξελίχθηκαν από απλές δημογραφικές ερωτήσεις, σε πολυσέλιδες διερευνητικές μελέτες που προωθούν τη σκέψη (Gorman 2008), κάτι που δηλώνει και την αναγκαιότητα ύπαρξής τους. «Ερωτήματα σχετικά με το ποιος και γιατί επισκέπτεται τα Μουσεία, δεν είναι πλέον (στον 21^ο αι.) ακαδημαϊκά ερωτήματα, αλλά ερωτήματα μεγάλης σημασίας. Αν γνωρίζαμε ποιος επισκέπτεται τα Μουσεία και τι κερδίζει από την εμπειρία του, θα ξέραμε κάτι για το ρόλο που παίζει το Μουσείο στην κοινωνία.» (Falk 2009).

5.1 Η ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Η εκπαιδευτική σημασία του υλικού πολιτισμού οριοθετείται από τη σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική με βάση την εμπειρία της πραγματικότητας και τις αξίες της υλικότητας, της αυθεντικότητας, της μεταφερόμενης πληροφορίας και περιεχομένου και της αισθητικής οι οποίες εμπεριέχονται στα αντικείμενα (Μπούνια & Νικονάνου, 2008: 73-87). Η χρήση, παράλληλα, αυθεντικών αρχαίων αντικειμένων στην εκπαίδευση είναι μια αρκετά παλιά υπόθεση. Οι Μπούνια και Νικονάνου (2008: 74-77) σημειώνουν ότι ήδη από την εποχή των φιλοσόφων και παιδαγωγών του 17ου και 18ου αιώνα επισημαίνεται η σημασία της μάθησης μέσω αντικειμένων. Πιο πρόσφατα, στις παιδαγωγικές θεωρίες του Dewey και ιδιαίτερα στην άποψή του ότι η πράξη αποτελεί αφετηρία για μάθηση, το περίφημο «learning by doing», εντάσσεται και η προσπάθεια χρησιμοποίησης μουσειακών προϊστορικών αντικειμένων στο πειραματικό σχολείο του Σικάγου (Μπούνια & Νικονάνου, 2008:76). Η αξιοποίηση του λεγόμενου υλικού πολιτισμού αποτελεί, σήμερα, σημαντική παράμετρο για όλες τις μορφές

της τυπικής, ημιτυπικής και άτυπης εκπαίδευσης, ιδίως όσον αφορά τις προσεγγίσεις για το παρελθόν. Ο προβληματισμός εξ άλλου για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται το ιστορικό παρελθόν στα παιδιά, είναι πλούσιος, επισημαίνεται η διεπιστημονική φύση οποιασδήποτε ανάλογης προσέγγισης (Νικονάνου & Κασβίκης, 2008), ενώ τονίζεται η ανάγκη της μουσειοπαιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών στην οποία περιλαμβάνεται και η ενασχόληση με τις παιδαγωγικές δυνατότητες των αντικειμένων (Νικονάνου, 2005).

Η σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική, εκτός από τις διαδικασίες μάθησης, στρέφεται σε συνολικότερα κοινωνικά ζητήματα. «Συγκροτεί μία κριτική μουσειακή παιδαγωγική, που εμβαθύνει σε θέματα πρόσβασης, ερευνά τις ανάγκες του κοινού και τις αξιολογήσεις του» (Hooper-Greenhill, 1999). Ακόμη, διασυνδέεται πιο άμεσα με τις υπόλοιπες μουσειακές λειτουργίες. Ουσιαστικά αντιλαμβάνεται το μουσείο ως πεδίο αναπαράστασης της συνύπαρξης ενός φάσματος διαφορετικών πεποιθήσεων από το παρόν και το παρελθόν, ανάμεσα σε διαφορετικές εποχές του παρελθόντος και μεταξύ διαφορετικών συστημάτων αξιών του παρόντος, που έχει τη δυνατότητα να διαπραγματεύεται πολιτισμικά σύνορα και να δημιουργεί νέες ζώνες επαφής. «Ζώνες επαφής όπου διαφορετικές ιστορίες, γλώσσες, εμπειρίες και φωνές αναμιγνύονται επαναπροσδιορίζοντας τα φαινομενικά ομοιογενή σύνορα των κυρίαρχων πολιτισμικών πρακτικών σε μία διαδικασία συνεργασίας με το κοινό και ενδυνάμωσης του» (Hooper-Greenhill, 1999).

Τα αντικείμενα και τα μνημεία είναι το δίπολο όπου εδράζεται η οικειοποίηση της αρχαιότητας και του παρελθόντος από τους μαθητές, αλλά και από το ευρύτερο κοινό.

Η μελέτη του παρελθόντος με βάση και τα υλικά κατάλοιπα των αρχαίων πολιτισμών διασπά την κυριαρχία του γραπτού λόγου και οδηγεί αναπόφευκτα και στην παρουσίαση αυτού του παρελθόντος με περισσότερους από έναν σημειωτικούς τρόπους.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η πειραματική αρχαιολογία που θα εξετάσουμε παρακάτω και συγκεκριμένα θα προσεγγίσουμε τις τεχνικές και τις μεθόδους κατασκευής λίθινων εργαλείων.

Μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα που εμπεριέχουν πειραματικές μεθόδους με βιωματικές δράσεις που θέμα τους έχουν την νεολιθική τροφή και ειδικότερα τον εξοπλισμό της προϊστορικής κουζίνας και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτήν, έγιναν σε συνεργασία με την ΚΘ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και την επιστημονική ομάδα των Ανασκαφών Αυγής σε συνεργασία με αρχαιολόγους και αγγειοπλάστες, κατοίκους της περιοχής και τεχνίτες της τροφής.

Η δράση, με τίτλο «Μαθαίνοντας για την παρασκευή της τροφής... 7000 χρόνια πριν», πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΕΗΠΚ) και απευθυνόταν σε μαθητές.

Εικόνα 3. Συλλογή πρώτων υλών για την κατασκευή τριβείων και τριπτήρων από τον Αλιάκμονα

Εικόνα 4. Πελέκημα τριβείου με λίθινο κρουστήρα για τη δημιουργία αδρής επιφάνειας, κατάλληλης για άλεσμα σιτηρών

Εικόνα 5. Άλεσμα σιτηρών με λίθινο τριβείο και τριπτήρα
<http://www.archaiologia.gr/blog/2013/09/23/>

5.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

Οι ρόλοι που καλείται να παίξει το μουσείο στη σύγχρονη κοινωνία είναι ποικίλοι και επεκτείνονται κατά πολύ πέραν της παραδοσιακής λειτουργίας του ως χώρου διατήρησης σπάνιων αντικειμένων. Μπορεί να γίνει λόγος για την εκπαιδευτική λειτουργία του μουσείου, εφόσον εκπαιδεύει και ενημερώνει, για τη θεραπευτική του δύναμη, εφόσον απομακρύνει από το άγχος της καθημερινότητας και για τη συμβολική του λειτουργία, χάρη στις ευκαιρίες που δίνει για επαφή με σημαντικές κοινωνικές παραδόσεις. Ας μην παραβλέψουμε τις δυνατότητες που δίνει για παιχνίδι, αλλά και για τη δημιουργία κοινωνικών επαφών μεταξύ των επισκεπτών. Ο εκπαιδευτικός ρόλος που προαναφέρθηκε συνδέει άμεσα το μουσείο με την έννοια της άτυπης μάθησης που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη τις τελευταίες δεκαετίες. Η κλασική ερμηνεία ορίζει την άτυπη μάθηση ως τον αντίποδα της μάθησης εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Στην προσπάθεια της αναλυτικότερης περιγραφής της έννοιας επισημαίνονται τα εξής βασικά χαρακτηριστικά:

- i. Απουσία συστηματικότητας και ενίοτε σκοπιμότητας
- ii. Συντελείται χωρίς συνειδητή προσπάθεια από τον εκπαιδευόμενο
- iii. Το άτομο εμπλέκεται σε μια διαδικασία μάθησης χωρίς να έχει σαφή ιδέα της γνώσης και της δεξιοτήτας που θα αποκτήσει.

Το μουσείο ως εργαλείο μάθησης δεν αποβλέπει μόνο στη μετάδοση γνώσεων και πληροφόρησης, αλλά απευθύνεται στην ευαισθησία και τα συναισθήματά μας, μας δίνει τη χαρά να ανακαλύψουμε τον εαυτό μας και να κατανοήσουμε τον κόσμο που ζούμε. Στις νέες αυτές μορφές σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μουσεία και τους επισκέπτες τους υιοθετούνται παιδαγωγικές θεωρίες που «δίνουν έμφαση σε ποικίλους τρόπους και μεθόδους

μάθησης, σε συνδυασμό με την αναγνώριση ότι απαιτείται διερεύνηση των πολλαπλών κοινωνικών χαρακτηριστικών και πολιτιστικών συμπεριφορών των διαφορετικών ομάδων κοινού» (Hooper Greenhill, 2001)

Πιο συγκεκριμένα, το μουσείο είναι αυτονόητο ότι προκειμένου να απευθυνθεί στο κοινό πρέπει να έχει διαμορφώσει μια εκπαιδευτική στρατηγική. Να έχει προβληματιστεί γύρω από τα θέματα της γνώσης, της διδασκαλίας και της μάθησης και να έχει υιοθετήσει συγκεκριμένη συμπεριφορά. Με τον τρόπο που αποφασίζει το μουσείο να απευθυνθεί στον επισκέπτη προτείνει συγκεκριμένες πρακτικές μάθησης που θα μπορούσαν να οριοθετηθούν σε δύο άκρα:

Το μουσείο απευθύνεται στον επισκέπτη αλληλοσυνδέοντας τρία περιβάλλοντα: το προσωπικό (τις εμπειρίες, τις γνώσεις, αυτό που είναι ο κάθε επισκέπτης), το κοινωνικό (τη σχέση του με τους άλλους) και το φυσικό (τον ίδιο το χώρο του μουσείου και την ατμόσφαιρα που αποπνέει). Ο επισκέπτης είναι το δοχείο που το μουσείο φιλοδοξεί να γεμίσει με γνώσεις (Κακούρου – Χρόνη, 2006: 51).

Στην πρώτη περίπτωση, ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργητικά, καθώς καλείται να συμβάλλει στη δημιουργία νοήματος μέσα από τη δική τους εμπειρία. Το ρόλο και τις δυνατότητες της εμπειρίας εκμεταλλεύεται η κονστρουκτιβιστή θεωρία. Η εκπαιδευτική θεωρία του κονστρουκτιβισμού βρίσκει στο μουσειακό μαθησιακό περιβάλλον την πιο τέλεια εφαρμογή της. Όσο περισσότεροι σύνδεσμοι μεταξύ της υπάρχουσας γνώσης του επισκέπτη και της νέας μουσειακής εμπειρίας δημιουργούνται, τόσο πιο βαθιά και σταθερή γνώση παράγεται κάθε φορά. Η νοηματοδότηση των αντικειμένων είναι δυνατή μέσα από πλήθος διαφορετικών εμπειρικών προσεγγίσεών τους (είτε διαβάζουμε γι' αυτά είτε τα περιεργαζόμαστε, είτε μιλάμε γι' αυτά είτε τα πιάνουμε στα χέρια μας). Το περιβάλλον του μουσείου οφείλει να ενθαρρύνει και να διευκολύνει τη σχέση του επισκέπτη με τα αντικείμενα, παρουσιάζοντάς τα με τέτοιο τρόπο, ώστε να ενεργοποιούν τις ήδη υπάρχουσες γνωστικές του δομές, να ανακαλούν βιωμένες εμπειρίες και να προκαλούν συνειρμούς (σύγκριση και σύνθεση με ό, τι είναι από πριν γνωστό). Αν μάλιστα στη διαδικασία αυτή ενταχθεί και η συνεργασία με άλλους, τότε η μάθηση ενισχύεται, μια που όταν ο επισκέπτης μοιράζεται μία εμπειρία του, του δίνεται η δυνατότητα είτε να την «ξεαναζήσει», σταθεροποιώντας τη γνώση που απέκομισε από αυτήν είτε να την επαναπραγματευτεί, καταλήγοντας σε κριτική αποδοχή ή απόρριψή της.

Υπέρ της άποψης αυτής συνηγορούν μεγάλοι παιδαγωγοί, όπως ο Dewey, ο Piaget, ο Vygotsky, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι «η μάθηση επιτυγχάνεται μόνο με την ενεργητική συμμετοχή και ότι η εμπειρία είναι αναπόσπαστο μέρος της γνώσης και δεν παρέχεται με το σχολικό εγχειρίδιο, αλλά αποκτάται από την επαφή του παιδιού με τον κόσμο και τα πράγματα» (Κακούρου – Χρόνη, 2006: 52) Οι θεωρίες αυτές αποδίδουν μεγάλη σημασία στην προϋπάρχουσα μάθηση. Οι συμμετέχοντες σε μια εκπαιδευτική διαδικασία έχουν μια σημαντική ποσότητα οργανωμένης γνώσης. Πάνω σε αυτήν τη βάση δομούνται οι νέες πληροφορίες και εμπειρίες προκειμένου να αποτελέσουν νέα γνώση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Με τον όρο «πειραματική αρχαιολογία» περιγράφεται η εφαρμογή της πειραματικής μεθόδου σε διάφορους τομείς και στάδια της αρχαιολογικής έρευνας για να μελετηθούν υλικά κατάλοιπα και πρακτικές του παρελθόντος (Χρηστίδου 2013,13)

Το γενικό εγχειρίδιο *Αρχαιολογία: Θεωρίες, μεθοδολογία και πρακτικές εφαρμογές των* Colin Renfrew και Paul Bahn (2001) (n.v.¹ στο Χρηστίδου, 2013) περιλαμβάνει ποικίλα παραδείγματα εφαρμογών της πειραματικής μεθόδου, π.χ. για τη διαφοροποίηση της φθοράς των λίθινων εργαλείων ανάλογα με τη χρήση τους, για τον συσχετισμό των μακροβοτανικών καταλοίπων με την επεξεργασία των φυτών και για την παρατήρηση των διαχρονικών μεταβολών των αρχιτεκτονικών κατασκευών. Τα πειράματα έχουν μεγάλη διάρκεια όταν εξετάζονται περιοδικές ή, όπως στο τελευταίο παράδειγμα, μακροχρόνιες διαδικασίες (βλ. επίσης Andrews 1995, Reynolds 1994, Willcox 2009 κ.ά.) (n.v. στο Χρηστίδου 2013).

Επειδή στις διάφορες αποθέσεις η διάκριση μεταξύ ανθρωπογενούς και φυσικής μεταβολής δεν είναι πάντα σαφής, τα πειράματα εξετάζουν και φυσικά φαινόμενα, π.χ. τη φθορά και τη διασπορά των οστών λόγω της δράσης του νερού (Fernandez-Jalvo & Andrews 2003 με βιβλιογραφικές αναφορές, n.v. στο Χρηστίδου, 2013). Δίνουν επίσης τη δυνατότητα να αναγνωριστούν ακούσιες μεταβολές των υλικών κατά τη διάρκεια της χρήσης τους (π.χ. κατά την κατασκευή εργαλείων (Newcomer 1976 (n.v., στο Χρηστίδου) ή μετά την απόρριψή τους (π.χ. λόγω της κατοίκησης του χώρου και της συνακόλουθης αναμόχλευσης των αποθέσεων, Gifford-Gonzalez *et al.* 1985).

Τη διερεύνηση των μηχανισμών των μεταβολών μέσω της παραγωγής ανάλογων δεδομένων εξυπηρετεί εν πολλοίς η πειραματική μέθοδος ήδη από τις πρώτες εφαρμογές της στην αρχαιολογία.

6.1. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΛΑΞΕΥΣΗ ΠΥΡΙΤΟΛΙΘΟΥ

Η περιγραφή και η ερμηνεία των τεχνικών λάξευσης πέτρας κατά την Προϊστορία αποτελεί σημαντικό μέσο για την καλύτερη κατανόηση του ανθρώπου, του κατεξοχήν πολιτιστικού όντος. Η τεχνολογία της πέτρας όπως απορρέει μέσα από την μελέτη των λογοτεχνιών αποτελεί τον σημαντικότερο σχεδόν αποκλειστικό, λόγω των φθαρτών υπολοίπων πρώτων υλών μάρτυρα της προόδου της ανθρωπότητας μέσα στον χρόνο πριν από την Νεολιθική εποχή.

Χάρη στις μεθόδους ακριβολόγησής του, ο πειραματισμός θεωρείται εξίσου έγκυρος με άλλες προσεγγίσεις, όπως η εθνογραφική σύγκριση μαζί με την τυπολογία, την λειτουργική προσέγγιση και την τεχνολογία.

Η παραγωγή αντικειμένων αποκρουσμένου λίθου είναι πρότυπο μαθησιακής συμπεριφοράς που προϋποθέτει κυρίως επίκτητες μορφές γνώσης και λιγότερο την εγγενή ατομική δεξιότητα (Blitzer 1998:1, n. v, στο Ματζάνας 2001, 60).

Ο εικονιζόμενος αρχαιολόγος ο οποίος εφαρμόζει μεθόδους και τεχνικές για την κατασκευή λίθινων εργαλείων, ονομάζεται Karl Lee είναι ειδικός στην κατασκευή λίθινων προϊστορικών εργαλείων αλλά και σε εργαλεία από άλλα υλικά. Η παρακάτω εικόνα απεικονίζει τους συμμετέχοντες να φορούν ειδικά γυαλιά για την αποφυγή ατυχημάτων. Γύρω του υπάρχουν θραύσματα και είναι αναμενόμενο, αλλά βλέπουμε πως έχει προνοήσει και βρίσκεται μακριά από τις προθήκες ενώ έχει τοποθετήσει και το κατάλληλο ύφασμα. Επάνω στο πόδι του υπάρχει ένα κομμάτι δέρμα για την αποφυγή τραύματος ή εγκαύματος

¹ Έργα που έχω υπόψη μου μέσω άλλης πηγής (non vidi).

από την τριβή. Τέλος παρατηρούμε γύρω του και άλλα υλικά όπως οστά, κέρατα, ξύλα και ίσως και άλλα υλικά για την επίτευξη των μεθόδων και των τεχνικών.

Εικόνα 6. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο χώρο του Μουσείου Brixham Heritage Museum, στην Αγγλία.

Βέβαια, ένα άτομο το οποίο είναι ικανό στα χέρια αλλά δεν διαθέτει το στοιχειώδες εννοιολογικό υπόβαθρο μιας ορισμένης τέχνης γρήγορα μπορεί να αποκτήσει την απαραίτητη γνώση που θα το καταστήσει μέτοχο στην τέχνη αυτή. Αυτή η γνώση αποκτάται από την παρατήρηση τον πειραματισμό και την επανάληψη. Οι απαιτούμενες ενέργειες για μια τέτοια παραγωγή οδηγούν στην κατασκευή προϊόντων που η ποιότητα τους εξαρτάται από την εγγενή επιδεξιότητα και την εννοιολογική κατάρτιση του τεχνίτη (Ματζάνας 2001, 60, Ματζάνας 2001^α, Ματζάνας 2013).

6.2. ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ

Ακολουθούν εκπαιδευτικά προγράμματα για την αναφορά των βιωματικών μεθόδων μάθησης και της πειραματικής αρχαιολογίας.

Εκτός από την προαναφερόμενη βιωματική δράση με θέμα τη νεολιθική τροφή και ειδικότερα τον εξοπλισμό της προϊστορικής κουζίνας και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτήν, έγιναν σε συνεργασία με την ΚΘ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, ένα ακόμη πρόγραμμα πειραματικής αρχαιολογίας έλαβε χώρα στο Ντικιλί-Τας στους Φιλίππους.

Από το 1992 και μετά, πραγματοποιήθηκαν στο Ντικιλί Τας μια σειρά από πειραματικά προγράμματα που προσπάθησαν να επαληθεύσουν τις παρατηρήσεις που έγιναν στο αρχαιολογικό υλικό. Επικεντρώθηκαν, μεταξύ άλλων, στις τεχνικές χτισίματος των διαφόρων τμημάτων ενός σπιτιού (τοίχοι, οροφή, δάπεδο) και των ποικίλων κατασκευών που βρέθηκαν στις νεολιθικές κατοικίες (φούρνοι, εστίες, αποθηκευτικά δοχεία).

Εικόνα 7. Πειραματική κατασκευή ενός αποθηκευτικού δοχείου (σιρού): λείανση των κουλούρων από πηλό χτισίματος

6.3 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

Ο πειραματισμός αποτελεί βασική πρακτική της τεχνολογικής μελέτης των προϊστορικών εργαλείων και ειδικότερα της ανάλυσης των ιχνών κατασκευής και χρήσης. Τον συνδυασμό αυτής της ανάλυσης με τον πειραματισμό και εθνογραφικά ανάλογα με σκοπό τη μελέτη των αρχαίων τεχνικών εισήγαγε στην αρχαιολογία πριν από περίπου 80 χρόνια ο Ρώσος Sergei Semenov (1970, επίσης Longo & Skakun 2005 n.v. στο Χρηστίδου).

Η αντίστοιχη μελέτη εξελίχθηκε στη Δύση από τη δεκαετία του 1970 με κύριο πόλο την ανάλυση των ιχνών χρήσης των εργαλείων από αποκρουσμένο λίθο. Η ανάλυση των ιχνών κατασκευής και χρήσης των οστέινων εργαλείων συστηματοποιήθηκε με πιο αργούς ρυθμούς. Τα μεταλλικά και τα ξύλινα εργαλεία είναι σχετικώς σπάνια η πρώτη ύλη και η διατήρησή τους οδηγούν συχνά στην επιλογή διαφορετικών αναλυτικών μεθόδων (αλλά αλλά βλ. Koda 1993, Nugent 2006, Soriano & Gutierrez Saez 2009 n.v. στο Χρηστίδου).

Τα εργαλεία αποκρουσμένου λίθου απαντούν σε μεγάλες ποσότητες στην πλειονότητα των προϊστορικών θέσεων και ως εκ τούτου αποτελούν ένα σημαντικό τομέα της αρχαιολογικής έρευνας. Τα πειράματα κατασκευής αυτών των εργαλείων είναι από τα γνωστότερα παραδείγματα εφαρμογής της πειραματικής μεθόδου στην αρχαιολογία. Η περιγραφή και τεκμηρίωση εργαλείων αποκρουσμένου λίθου με τη βοήθεια σύγχρονων παραδειγμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δοκιμών αναπαραγωγής των κατασκευαστικών χαρακτηριστικών των εργαλείων, χρονολογείται από τον 19ο αιώνα. Βαρύνουσα σημασία στις τεχνικές κατασκευής απέδωσαν ωστόσο εργασίες που δημοσιεύτηκαν τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 (π.χ. Johnson 1978: 350-1, Inizan 2012: 11-4 Tixier *et al.* 1980: 27-9 n v στο Χρηστίδου).

Όπως και στην περίπτωση των οστέινων εργαλείων (Camps-Fabrer 1985, n.v. στο Χρηστίδου), η εντατικοποίηση της αρχαιολογικής έρευνας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ο συνακόλουθος πολλαπλασιασμός των ευρημάτων που έδειξε τη γεωγραφική και χρονολογική ποικιλία των λίθινων εργαλείων, αλλά και το αυξημένο ενδιαφέρον για την

ανθρώπινη συμπεριφορά και δραστηριότητα εξηγούν, τουλάχιστον εν μέρει, τη σταδιακή στροφή της αρχαιολογικής έρευνας των δυτικών χωρών προς τις αρχαίες τεχνικές.

Από το 1980, η μελέτη της κατασκευής των απολεπισμένων λίθινων εργαλείων βασίζεται στον πειραματισμό..

Η ανάλυση των τεχνικών περιλαμβάνει τα διάφορα υλικά που χρησιμοποιεί ο κατασκευαστής των εργαλείων, τις κινήσεις που εκτελεί και τη θέση του σώματός του κατά την εργασία (Pelegrin 1995: 20, n.v. στο Χρηστίδου). Η μελέτη των παραλλαγών των τεχνικών μπορεί να αποδειχθεί πολύπλοκη και μακροχρόνια (π.χ. Desrosiers 2012, n.v. στο Χρηστίδου).

Τα υλικά και η κίνηση είναι κεντρικά στοιχεία της ερμηνείας των μακροσκοπικών και μικροσκοπικών ιχνών της φθοράς που σχηματίζεται στα διάφορα λίθινα και στα οστέινα εργαλεία κατά την κατασκευή και τη χρήση τους. Από τη δεκαετία του 1930, ο Semenov και οι ερευνητές του Ινστιτούτου του Υλικού Πολιτισμού στη Ρωσία μελετούν αυτά τα ίχνη με τη βοήθεια πειραματικών δεδομένων. Βεβαίως, ο πειραματισμός δεν θεωρήθηκε από τον Semenov (ούτε και είναι) μια ανεξάρτητη μέθοδος μελέτης των τεχνικών.

Η μέθοδος που πρότεινε είναι πιο σύνθετη, αφού συνδυάζει έννοιες και πρακτικές διαφόρων επιστημόνων (Longo στο Anderson κ.ά. 2005: 11-2, n.v. στο Χρηστίδου). Όσον αφορά τη φθορά των εργαλείων, στην οποία επικεντρώθηκε καταρχήν η έρευνα στις δυτικές χώρες, ο Semenov υποστήριξε ότι τα μακροσκοπικά και μικροσκοπικά ίχνη φθοράς διαφοροποιούνται ανάλογα με τα υλικά και τις κινήσεις που χρησιμοποιούν οι κατασκευαστές και οι χρήστες αυτών των αντικειμένων.

Οι δυνατότητες διασύνδεσης του πειραματισμού με τη μελέτη της αλυσίδας παραγωγής και χρήσης των λίθινων αντικειμένων (*chaîne opératoire*) είναι προφανείς.

Μετά το 1980, η έρευνα στράφηκε σταδιακά στο γνωστικό-ψυχολογικό και στο κοινωνικό υπόβαθρο των τεχνικών και η ανάλυση των υλικών και των κινήσεων με τη βοήθεια του πειραματισμού συνδέθηκε με τη μελέτη της κινησιακής ικανότητας, των αισθητηριακών λειτουργιών, των νοητικών διαδικασιών και της οργάνωσης της εργασίας με τις οποίες είναι συνυφασμένες οι τεχνικές (π.χ. Pelegrin 2005, 2007, Ploux 1989, Risch 2008, Roux & David 2005, Uomini 2006, n.v. στο Χρηστίδου). Η επιλογή των παραμέτρων που εξετάζονται πειραματικά είναι συνυφασμένη με τη γνώση που αποκτήθηκε από προηγούμενες έρευνες –αρχαιολογικές, *actualistic* και συναφών με τα εξεταζόμενα θέματα επιστημονικών πεδίων (π.χ. ψυχολογία και γεωλογία)–, τη διαφοροποίηση του αρχαιολογικού υλικού και τις διαθέσιμες αναλυτικές τεχνικές.

Η αλληλεπίδραση αναλυτικών τεχνικών και επιστημονικών κλάδων είναι καθοριστική της ποικιλίας και της ιεραρχίας των φαινομένων που ελέγχονται με τον πειραματισμό. Ένα τέτοιο παράδειγμα, που ήδη αναφέρθηκε, είναι οι εφαρμογές τριβολογικών μεθόδων μέτρησης στη μελέτη της αισθητηριακής αντίληψης.

6.4. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΩΝ

Στην τεχνολογική ανάλυση των εργαλείων γίνεται διάκριση μεταξύ πειραμάτων ειδικού σκοπού και πειραμάτων μεγαλύτερης εμβέλειας, τα οποία αποτελούν τη βάση για την εξακρίβωση υποθέσεων μέσω πειραμάτων ειδικού σκοπού ή τη διατύπωση συμπερασμάτων δια της απαγωγής. Η διάκριση μεταξύ αυτών των δύο κατηγοριών πειραμάτων έχει συζητηθεί εκτενώς από τους αναλυτές των ιχνών χρήσης στα απολεπισμένα λίθινα εργαλεία (van Gijn 1990: 24, Gonzalez Urquijo & Ibañez Estivez 1994: 15-6, Hurcombe 1992: 29 κ.ά.)(n.v στο Χρηστίδου). Τα πειράματα της δεύτερης κατηγορίας προβλέπουν τη διερεύνηση των παραμέτρων που σχετίζονται με τις τεχνικές και που επηρεάζουν την εμφάνιση και την εξέλιξη της φθοράς.

Εικόνες 8,9: Ξέστρα από μεταπόδιο και από πλευρά βοδιών. Η συχνότητα ανανέωσης της κόψης είναι σημαντικά μικρότερη στα εργαλεία από πλευρές απ' όσο είναι στα εργαλεία από μεταπόδια (Christidou & Legrand 2005: 389).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΠΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΑΙ Η ΓΝΩΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η πειραματική αρχαιολογία μέσω των βιωματικών μεθόδων που χρησιμοποιεί κάνει τον συμμετέχοντα να αποκτήσει εμπειρία, γνώση, τεχνογνωσία και μια ευχάριστη μουσειακή εμπειρία. Καθώς δεν βομβαρδίζει τον θεατή-συμμετέχοντα-επισκέπτη με πληροφορίες ιστορικές-αρχαιολογικές απλά του δείχνει τα βήματα του τεχνολογικού κομματιού της κατασκευής λίθινων εργαλείων και τα φυσικά υλικά που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι της εποχής στην οποία αναφερόμαστε.

Μέσα από μια βιωματική δράση σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους ο συμμετέχων μεταφέρεται για λίγο σε μεθόδους πρωτόγονες και αναβιώνει την καθημερινή ζωή των προϊστορικών ανθρώπων.

Η γνώση επιτυγχάνεται είτε με την εφαρμογή του πειράματος στον χώρο του σχολείου είτε στον χώρο του μουσείου είτε σε φυσικό περιβάλλον σε συνθήκες προϊστορικές.

7.1. ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

- i. Άμεση επαφή με τα εκθέματα καθώς ο επισκέπτης μπορεί να αγγίξει τα εργαλεία που κατασκευάστηκαν για την μουσειοπαιδαγωγική δράση.
- ii. Αναβίωση και αναπαράσταση μεθόδων και τεχνικών που λάμβαναν χώρα τους προϊστορικούς χρόνους όπως κατασκευή εργαλείων, χρήση εργαλείων ενδυμασία.
- iii. Εμπλοκή με τις μεθόδους και τις τεχνικές της πειραματικής αρχαιολογίας.
- iv. Τήρηση της βιωματικής προσέγγισης της μουσειοπαιδαγωγικής.
- v. Πρόκληση συναισθημάτων που αφορούν την επιβίωση με την ενασχόληση προϊστορικών μεθόδων
- vi. Ευχάριστη μουσειακή εμπειρία για το κοινό του Μουσείου.

Τα μουσεία επομένως, μπορούν να συμβάλλουν σε αυτό το είδος μάθησης, που δεν στηρίζεται στην πληροφορία για το αντικείμενο, αλλά εξαρτάται περισσότερο από την αντίδραση στο αντικείμενο, από την άμεση επαφή με τα πράγματα και τον τρόπο που ενεργοποιούν το νοηματικό, συναισθητικό και αισθητικό κόσμο.

Η θεωρία του ψυχολόγου Howard Gardner για τις πολλαπλές ευφυΐες που διαθέτει ο καθένας μας (γλωσσική, λογική-μαθηματική, μουσική, χωρική, σωματική-κινησιακή, διαπροσωπική, ενδοπροσωπική), υποστηρίζει επίσης, την ανάπτυξη της βιωματικής γνώσης στο μουσείο και τη σύνδεση της με την επιστημονική γνώση που παρέχει το σχολείο, τονίζοντας την ευθύνη που έχει το μουσείο «να προσφέρει προγράμματα με ποικιλία δραστηριοτήτων, ώστε τα άτομα να χρησιμοποιούν δημιουργικά τις ιδιαίτερες ικανότητές τους, να διορθώνουν τις αδυναμίες τους και γενικά να συμμετέχουν στα πράγματα με το σύνολο της προσωπικότητάς τους» (Οικονόμου 2003).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι η μουσειακή αγωγή πρέπει να επικεντρώνεται στους εκπαιδευόμενους και όχι στα αντικείμενα. Επίσης το μουσείο πρέπει να προσφέρει ισότιμες ευκαιρίες μάθησης σε άτομα με διαφορετικό τρόπο μάθησης και διαφορετικό επίπεδο κατανόησης. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα - έχει καταλήξει στις παρακάτω προϋποθέσεις σχετικά με τον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων:

- i. να βασίζεται στις γνώσεις του μαθητή (χρήση παραδειγμάτων από την καθημερινή

ζωή, αναλογιών κ.ά.)

- ii. να περιλαμβάνει εντυπωσιακές συνθέσεις αντικειμένων, ώστε να τραβά την προσοχή
- iii. να μην έχει ως αφετηρία τη χρονολογική κατάταξη των αντικειμένων αλλά να στηρίζεται στην εννοιολογική τους σύνδεση (συμφραζόμενα που να αποτελούν θεματική ενότητα)
- iv. να παρακινεί σε οπτικοακουστική ή απτική επαφή με (κάποια) αντικείμενα (ηλεκτρονικούς υπολογιστές, παιχνίδια κ.ά.) και να ενθαρρύνει τη διαδραστική σχέση εκθέματος-μαθητή
- v. να περιλαμβάνει κείμενα απλά, σαφή, με ροή από το γνωστό στο άγνωστο και όχι αντίστροφα, που θα συνοδεύονται από επιπλέον εποπτικό υλικό (χάρτες, γραφήματα κ.ά.)
- vi. να έχει προβλέψει για τις ανάγκες ειδικών ομάδων μαθητών (παιδιά, άτομα με ειδικές ανάγκες κ.ά.) να προωθεί την γνώση μέσα από πειράματα και βιωματικές εμπειρίες

Για την επίτευξη αυτών των προϋποθέσεων τα εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρούν να ανοίξουν ένα διάλογο ανάμεσα στο παιδί και στο έκθεμα σύμφωνα με «τον hermeneutic circle (ερμηνευτικό κύκλο) του Hans Georg Gadamer, ο οποίος υποστηρίζει ότι η αντίδραση προς το αντικείμενο προκαλείται από το γόνιμο διάλογο ταυτόχρονα ανάμεσα στο όλο και στο μέρος, στο παρελθόν και στο παρόν» (Κακούρου – Χρόνη, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις μέρες μας υπάρχει μία στροφή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων προς την βιωματική προσέγγιση συλλογών. Όχι μόνο σκέφτομαι, αναγνωρίζω και κρίνω, αλλά βλέπω, ακούω, γεύομαι, μυρίζω, αγγίζω, αντιλαμβάνομαι, αισθάνομαι, νιώθω. Υπάρχει συμμετοχή των αισθήσεων, βιωματική προσέγγιση μέσα από την ενασχόληση με τα αντικείμενα.

Όχι μόνο πηγή πληροφοριών, ούτε μόνο διανοητική επεξεργασία της γνώσης. Παιδαγωγική δραστηριότητα είναι η ίδια η ενασχόληση με τα αντικείμενα, η άσκηση της αντιληπτικής ικανότητας, της θέασης και άλλων αισθήσεων, η ευαισθητοποίηση για τη μορφή των αντικείμενων, η συναισθηματική συμμετοχή.

Η μουσειοπαιδαγωγική και η βιωματική προσέγγιση των συλλογών δημιουργεί γέφυρες ανάμεσα στον επισκέπτη και στο μουσείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλμαλιώτη Σ, Το μουσείο ως περιβάλλον μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων. Συγκριτική αποτίμηση των προσφερομένων μαθησιακών ευκαιριών στο

Μουσείο Μπενάκη και στο Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Θεσσαλονίκη 2007.

Αρβανίτης Κ. «Ψηφιακό, Εικονικό Κυβερνομουσείο ή Δικτυακό μουσείο; Αναζητώντας όρο και ορισμό», στο Πρακτικά. Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες. Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 31 Μαΐου – 2 Ιουνίου 2002, (Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2004).

Γκαζή Α. - Νικηφορίδου Α., 2008: «Η χρήση των νέων τεχνολογιών στις εκθέσεις μουσείων: ένα μέσον ερμηνείας», στο: Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς, Αθήνα, 373-384. Μυρογιάννη.Ε.(2011), Μουσειακή εκπαίδευση στο διαδίκτυο, Πατάκης, Αθήνα.

Δάλκος Γ. (2000). Σχολείο και Μουσείο. Αθήνα: Καστανιώτης.

Δάλκος Γ. (2002). Η στρατηγική ανάπτυξης μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων για την πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στο Γ. Κόκκινος & Ε. Αλεξάκη (επιμ.), Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή, 163-178. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δεδούλη Μ, Βιωματική Μάθηση, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων (2002).

Δελληγιάννης Γ. (2002) Πρόγραμμα Σπουδών Επιλογής «Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση» (ΕΠΕΑΕΚ). Στο Γ. Κόκκινος, Ε. Αλεξάκη (επιμ.) Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή. 149- 162. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Διαμαντοπούλου, Ζ., Πολιτισμική αγωγή: διδακτική και παιδαγωγική διάσταση του μουσείου, Νέα Παιδεία. 69/1994, σ. 67-71.

Κακούρου - Χρόνη Γ. (2005). Μουσείο-Σχολείο: Αντικριστές πόρτες στη γνώση. Αθήνα: Πατάκη.

Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (2002) Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή. Μεταίχμιο: Αθήνα.

Κοντογιάννη Α.(1996). Μουσεία και Σχολεία Δεινόσαυροι κι Αγγεία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κολιόπουλος Δ. (2004). Η Διδακτική Προσέγγιση του Μουσείου Φυσικών Επιστημών. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κουρεμένος Γ. (1999). Εκθέσεις ειδών λαϊκής παράδοσης και παιδί. Στο Λαϊκή παράδοση και σχολείο. 179-189. Αθήνα: Καστανιώτη.

Μαγκαφά, Β., Μουσειοσκευές: μέσο ελκυστικής αγωγής και μάθησης, Διαδρομές, τ. 30/1993, σ. 114-118.

Ματζάνας Χρήστος 2001, Εισαγωγή στην Πειραματική Λάξευση πυριτικών λίθων,

Αρχαιολογία και Τέχνες τεύχος 78, σελ 59-66.

Ματζάνας Χ. 2001α. «Πειραματική λάξευση πυριτολίθου: μέθοδοι και τεχνικές» *Corpus* 30: 56-69.

Ματζάνας Χ. 2013. «Προϊστορικές τεχνικές και μέθοδοι κατεργασίας του λίθου και η (διαλεκτική) σχέση τους με παρεμφερείς - νεότερες τεχνολογίες και συναφείς προσεγγίσεις», Μέρος 1 & 2, *Αρχαιολογία*, <http://www.archaiologia.gr/> (16 & 29-4-2013).

Μιχαηλίδου Μ. (2002). Μουσείο: Πορεία και προοπτικές προς τον 21ο αιώνα. Στο: Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (επιμέλεια), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή* (σελ. 93-100). Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.

Μπούνια Α. (2005). Τα μουσεία ως πολιτιστικές βιομηχανίες θέματα και προβληματισμοί - μια προκαταρκτική συζήτηση. Στο *Πολιτιστικές Βιομηχανίες*. 39-58, Αθήνα: Κριτική.

Νάκου Ε. (2001). Μουσεία: Εμείς τα Πράγματα και ο Πολιτισμός. Αθήνα: Νήσος

Νάκου, Ε. (2002). Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης Μουσείου, Εκπαίδευσης και Ιστορίας. Στο Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (επιμέλεια), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή* (σελ. 115-128). Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.

Νικονάνου, Ν. (2005) Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία. *τετράδια μουσειολογίας* 2, 18- 27.

Νικονάνου, Ν., Κασβίκης Κ. (Επιμ.) 2008. *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα.

Μπούνια, Α., Νικονάνου Ν., Οικονόμου, Μ. (Επιμ.) ,2008,*Η Τεχνολογία στην Υπηρεσία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, Αθήνα.

Οικονόμου, Μ. (2003) Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα. Αθήνα: Κριτική.

Παϊζης Ν. (2002). Ταξιδεύοντας στο χρόνο με το Πρόγραμμα Μελίνα. Η αξία της πολιτισμικής αγωγής, Στο Γ. Κόκκινος & Ε. Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*, 163-178, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Σαλλή Τ. (2006). Βασικές αρχές έκθεσης μουσειακών συλλογών. Αθήνα: Μεταίχμιο .

Σκαλτσά, Μ. (2001). Μουσειολογία στον 21ο αιώνα. Θεωρία και Πράξη. Αθήνα: Εντευκτήριο.

Χατζηνικολάου Τ. (2008). Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα και ο ρόλος του ICOM στην πορεία μιας τριακονταετίας. Στο *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο*. Αθήνα: Πατάκης.

Ροζαλία Χρηστίδου, (2013), «Πειραματική αρχαιολογία, γενικές κατευθύνσεις, εφαρμογή στη μελέτη των προϊστορικών εργαλείων», online στη διεύθυνση: http://anaskamma.files.wordpress.com/2013/06/06_christidou.pdf

Χορταρέα Ε. (2002). Ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μουσείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στο: Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (επιμέλεια), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή* (σελ. 179-188). Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.

ΞΕΝΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ

Bourdieu P. (2004). Η Διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης (μετ. Κ. Καψαμπέλη). Πατάκης: Αθήνα.

Dewey, J. (1980). Εμπειρία στην εκπαίδευση. Αθήνα: Γλάρος

Gardner H. (2006). Πώς το παιδί αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Μέθοδοι διδασκαλίας σε αρμονία με τους τρόπους σκέψης του παιδιού. Αθήνα: Ατραπός.

ICOM 1996, *Η Δυναμική των Μουσείων στον 21^ο αιώνα*, Πρακτικά του Ετήσιου Συνεδρίου του ICOM, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 17-23/5/1993, Αθήνα, ICOM-Ελληνικό Τμήμα

Pearce, S. (2002) Μουσεία, Αντικείμενα & Συλλογές. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Gorman, A. (2008). Museum Education Assessment: A Survey of Practitioners in Florida Art Museums διδακτορική διατριβή: Florida State University College of Visual Arts, Theater and Dance, Florida.σ.28

http://etd.lib.fsu.edu/theses_1/submitted/etdG04072008G020200/unrestricted/GormanADisertation.pdf.

Hicks, J. (1996). Evaluation: need for a new landscape, Art Education, 49 (3).

Hooper-Greenhill, E. ed (1999). The educational role of the museum (2nd edition). Routledge: London and New York.

ICOM 1986 (αναθεώρηση 2001), *The ICOM Code of Ethics for Museums*, On-line στη διεύθυνση: http://icom.museum/ethics_rev_engl.html

Falk, J. H. & Dierking, L.D. (2004). The contextual model of learning. Στο: Gail Anderson (Επι-), *Reinventing the Museum, Historical and Contemporary Perspectives on the Paradigm Shift*, Καλιφόρνια : AltaMira Press. σ. 139.

Ιστοσελίδες

[Brixham Heritage Museum](http://www.brixhammuseum.org.uk)

<http://www.brixhammuseum.org.uk/wordpress/?tag=children>

[http://www.dikili-tash.fr/content_gr/recherche/archeo_exp.htm.\(25/11/2013\)](http://www.dikili-tash.fr/content_gr/recherche/archeo_exp.htm.(25/11/2013))

